

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
2025 YILININ NİSAN AYINDA ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞEN ZİRAİ
DON OLAYININ SONUÇLARININ ARAŞTIRILMASI, ÜRETİCİLERİN
VE TARIMSAL ÜRÜNLERİN UĞRADIĞI ZARARLARIN TESPİTİ VE
GELECEKTE YAŞANABİLECEK BENZER OLAYLARIN ETKİLERİNİN
EN AZA İNDİRİLMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN
BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI
KOMİSYONU
(10/2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613)
BURDUR ÇALIŞTAYI TUTANAKLARI

-----0-----
4 Temmuz 2025 Cuma
-----0-----

-TBMM Zirai Don Olayını Araştırma Komisyonu İklim Değişikliği Gerçeğinde
Sürdürülebilir Tarım Çalıştayı

4 Temmuz 2025 Cuma
BİRİNCİ OTURUM
Açılma Saati: 15.00
BAŞKAN: Adem KORKMAZ (Burdur)
BAŞKAN VEKİLİ: Bülent TÜFENKİ (Malatya)
SÖZCÜ: Nilgün ÖK (Denizli)
KÂTİP: Mehmet Celal FENDOĞLU (Malatya)

----- 0 -----

(Türkiye Büyük Millet Meclisi Zirai Don Olayını Araştırma Komisyonu İklim Değişikliği Gerçeğinde Sürdürülebilir Tarım Çalıştayı-1)

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, herkese başlangıçta çok teşekkür ediyorum katılımlarından dolayı. Evet, çalıştığımız hayırlı olsun.

Şimdi, iki ana konumuz var Çalıştayda, biri iklim değişikliği gerçeğinde sürdürülebilir tarım, diğeri TARSİM'le ilişkili. Bu kısımda iklim değişikliği gerçeğinde sürdürülebilir tarım kısmını tartışacağız, konuşacağız. İki ana oturumumuz var, size dağıtılan dosyanın içerisinde sorular var, bu sorularla ilgili o dağıtılan dosyaların içerisindeki formları doldurursanız memnun oluruz, orada çünkü sizin görüşlerinizi raporlara yansıtacağız bu şekilde. Bir de aynı zamanda her bir soruya sizin özellikle ifade etmek istediğiniz, sözlü olarak ifade etmek istediğiniz konuları da biz burada gene konuşacağız. O yazılı kısmın haricinde yani yazılı kısımları toplayacağız onları, rapora yansıtılabilmek açısından, herkesin görüşünü yansıtılabilmek açısından kullanacağız.

Şimdi, tabii, burada iklim değişikliği çok geniş bir konu. Sabahki oturum biraz belki sadece zirai don üzerine odaklanmıştı, bu kısım biraz daha geniş, işin içerisinde kuraklık var, işte don var, yağış var yani çok daha geniş bir kapsamda bulunan bir çalıştay kısmı. Bu nedenle buradaki görüşlerimizi sadece zirai donla sınırlı değil de genel itibarıyla iklim değişikliğinin bu sürdürülebilir tarım üzerindeki etkisini ifade ederken düşünürseniz memnun olurum.

Şimdi, buradaki ben soruları tek tek şey yapayım ve burada izleyeceğimiz yöntemi tahmin ediyorum daha hızlı olması açısından görüşünüz varsa yani konuyla ilgili, soruyla ilgili görüşünüzü ifade etmek istiyorsanız onun üzerinden herkes söz alsın ve o şekilde konuşalım. Bu şekilde çok daha hızlı bir şekilde ve etkin bir şekilde ilerler. Bir daha aynı zamanda zaten herkesin görüşünün toplanacağı bir form olacağı için iyi, kötü herkes o görüşü de rapora yansıtmış olacak.

Evet, birinci konumuz, günümüzde yaşanan ve gelecekte yaşanması muhtemel iklim değişikliği kaynaklı tarımsal problemlerin belirlenmesi oturumu. Bu oturumdaki birinci sorumuz, konuşacağımız konu "İklim değişikliğinde tarımsal üretimde - bitkisel üretim, hayvansal üretim, atıkların değerlendirilmesi, gıda güvenliği- karşılaşılabilecek ana zorluklar nelerdir? "Bu konuyla ilgili görüşleri bulunan, konuşmak isteyen herhangi bir bunla ilgili söylemek istediği kısımlar bulunan arkadaşlarımız varsa el kaldırarak en azından söz alabilirler ve bu şekilde herkesin görüşünü, en azından ilgili kişilerin görüşlerini alabiliriz. Soruyu isterseniz tekrar şey yapayım: "İklim değişirken tarımsal üretimle karşılaşılabilecek ana zorluklar nelerdir?" Bu hem bitkisel üretim hem hayvansal üretim hem atıkların değerlendirilmesi konusunda hem de gıda güvenliği konusunda karşılaşılabilecek ana zorlukların neler olduğuna ilişkin görüşleri olanı...

Buyurun Mustafa Hocam.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Değerli çalıştay üyeleri, hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Profesör Doktor Mustafa Erkan, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanıyım.

Öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisimize böyle bir çalıştay düzenlendiği için teşekkür etmek istiyorum.

Tabii, keşke bu tür çalıştaylar sorunlar yaşanmadan, önceden planlanıp yapılsa ve düşük de olsa belki de çözüm önerilerinin tartışılması hayata geçirilmiş olsa sanırım bu tür çalıştayları bundan sonra daha sık yapmamız gerekiyor, ileride yaşanabilecek benzer sıkıntıları da yaşamadan yapmanın çok daha doğru olacağını düşünüyorum; önce bu şekilde başlamak istiyorum.

Tabii, bakıldığı zaman, normalde dünya üzerinde özellikle son yıllarda bu iklim değişikliği deniyor ama ben bunun adını biraz daha "iklim krizi" olarak adlandırmak istiyorum çünkü iklim değişikliği farklı bir konu, iklim krizi biraz daha farklı çünkü iklim krizi sadece burada bir don zararı şeklinde olacak, sel baskınları şeklinde olacak, yüksek sıcaklıklar şeklinde olacak. Yani baktığımız zaman biz bundan sonra bu tür krizleri çok sık yaşayacağız çünkü artık dünyanın geldiği noktada bu "ekstrem" diyebileceğimiz tabiat olaylarını bundan sonra daha fazla yaşayacağız. Peki, "Bu tabiat olaylarının yaşanması sonucunda neler ortaya çıkacak?" sorusunun cevaplarına gelirse sanırım burada yaşanabilecek en büyük sıkıntı gıda arzıyla olacaktır yani siz bu tür sıkıntıları yaşadığınız zaman gıda arzı konusunda büyük bir sıkıntı yaşayacaksınız. Bu, belki de şu anda Türkiye'yi etkiledi ama bir sonraki yıl başka bir ülkeyi, başka bir kıtayı da etkileyebilir. Sonuçta dünyanın herhangi bir noktasında mutlaka gıda arzıyla ilgili sıkıntı olacaktır ama tabii, konunun özü Türkiye olduğu için bu yıl biz bu gıda arzıyla ilgili sıkıntıları yaşayacağız. Peki, gıda arzının sıkıntısı neye yansıyor? Maliyetlerin de artmasına neden olacak. Bu maliyetleri biz sadece şu şekilde değerlendirmeyelim: Bakın, bu ağaçları biz o aşamaya getirinceye kadar gübresini verdik, sulamasını yaptık, budamasını yaptık ama ne yaptık? Hiçbir verim alamadık yani bu şekilde de bir kayıp var, sadece bu olaya bu şekilde bakmamız gerekiyor. Bu, bizim için ciddi bir kayıp. Bu boyuttan da bunu değerlendirmemiz gerekiyor. Peki, bunun asıl sonucu nereye yansıyor? Tabii ki tüketiciye yansıyor. Ben hasat sonrası konusunda da uzun yıllardır çalıştığım için Türkiye'de özellikle bu yıl ilk kez kirazın ve eriğin taneyle satıldığına şahit oldum, pazarlarda tanesi "10 lira" diye ilk kez, otuz sekiz yıldır Antalya'dayım ilk kez bir semt pazarında kiraz ve eriğin 10 liradan satıldığını gördüm yani bu bile artık maliyet artışının ya da tüketiciye yansımalarının da en büyük nedeni olarak karşımıza çıkıyor. Bu bağlamda, bizim tabii ki asıl bunları azaltmayla ilgili çözüm önerilerini de hızlıca tartışmamız gerekiyor. Tabii, bu sorunun cevabında bu konuda bahsetmek istemiyorum ama sanırım asıl sorunlar bunlar olacak ve biz belki de verim alamadığımız bir

bitkiyi suladığımız için su kaynaklarını da kullanmış oluyoruz yani bu da bizim açımızdan belki de en fazla tartışılması gereken bir konu. Sadece bu anlamda bu kayıpların azaltılması için de bizim ciddi anlamda çözüm önerileri geliştirmemiz gerekiyor, sanırım bu çalıştayda biz en çok buna ağırlık vermeliyiz yani ileride yaşanabilecek bu krizlerle nasıl mücadele edebiliriz ya da bunun derecesini, şiddetini nasıl en aza indirebiliriz? Bence bu çalıştayın ana temasının bu olması gerekir diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim Mustafa Hocam.

Konuyla ilgili başka söz almak isteyen, görüş...

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA NUMAN OĞUZ - Merhaba.

Profesör Doktor Mustafa Numan Oğuz, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Besleme, Beslenme Hastalıkları Anabilim Dalı.

Benim söyleyeceklerim özellikle iklim değişikliğinde buna "iklim dengesizliği" demek de belki iyi bir tabir olabilir, ciddi riskler yaşıyoruz. Yağışlar sadece azalmıyor, aynı zamanda da dengesizleşiyor. Benim bir görüşüm var, paylaşır mısınız, bilmem ama İzmir'den Van'a kadar Türkiye'nin ortasından bir çizgi çekersek bunun kuzey tarafında muson benzeri bir iklim geliyor yani kışları kurak, yağışları az ama yazları bahar başından işte, yaz içinde yağmur geçişleri olan bir iklim geliyor yani bizim "muson iklimi ürünü" dediğimiz başta mısır olmak üzere yerine göre yonca ve şeker pancarı da bunun içinde, ürünleri kuzeye kaydırmamız lazım. Bu çizginin güneyinde başta Burdur olmak üzere "Nasıl bir iklim geliyor?" dersiniz de açıkça gözle görülür bir şekilde altı, yedi hatta sekiz ay kurak geçen, sıcak ve yağışsız uzun bir yaz sezonu olan ve yağışların özellikle bahar sonu gibi kısıtlı alanlara sıkıştığı, dengesiz yağış alan yarı çöl iklimi. Yani buna da biz adapte olmak zorundayız. Dolayısıyla, bu çizginin güneyinde kışlık tahıl ürünlerini daha çok yetiştirirken kuzeyine -dediğim gibi- diğer ürünlerin ekimine kaydırmamız gerekli olabilir. Hayvancılığı da buna göre düzenlemek lazım. Büyükbaş hayvancılık silajlık mısır ve yonca olmadan zor yapılır. Yapılır ama yeterli yem kaynaklarının, bunu telafi edecek yem kaynaklarının sağlanması lazım. Aslında mısır silajı da olmadan, yonca da olmadan bir süt sığırcı yüksek verimde beslenebilir ama bunun için kaliteli yulaf balyası, yeşil biçilmiş yulaf balyası lazım, onu dengeler ama bu yemlerin üretiminin planlanması lazım. Çünkü benim Burdur'dan önce çalıştığım Van Yüzüncü Yıl Üniversitesindeki hocam Profesör Doktor Duran Bolat'ın güzel bir sözü vardı, "Ot meselesi et meselesi, ot meselesi süt meselesi." dardı. Yani kaba yem üretimi yeterli sağlanmazsa hayvancılık olmaz, özellikle büyükbaş hayvancılıkta sıkıntı yaşanır. O yüzden, küçükbaş hayvancılığı mutlaka desteklememiz lazım, tarım ve hayvancılığın kombine yapılmasını planlamamız lazım. Özellikle kapalı havzalarda su ihtiyacı yüksek olan yazlık ürünlerin ekimine, dikimine, üretimine kısıtlama getirmemiz lazım. Kapalı havzalar, işte Burdur Gölü dâhil göller bölgesi ve özellikle de Konya'nın bulunduğu Tuz Gölü kapalı havzası. Van Gölü havzasında bildiğim kadarıyla çok fazla belirgin bir problem yok ama bu kapalı havzalarda hem tarım hem hayvancılığı dönüştürmemiz lazım. Tabii, bu da ciddi bir bedel demek. Bakan Yardımcımız bir örnek vermişti, Kayserili patates üreticilerinin sulama ihtiyacı Niğdelilerin hakkını alabiliyor. Artık suyun paylaşımında da bir planlamaya gitmek lazım. Dolayısıyla, ürün planlamasını acı bir reçete olarak çok sıkı ve iyi planlı olarak yapmak lazım. Bu da ancak bir millî mutabakatla yani siyasi olarak tüm partilerin ve halkın ikna olmasıyla uygulanabilir. Bu anlamda, ortak fikir burada olduğu gibi çok önemli diye düşünüyorum. Türkiye'nin güney yarısı bir tedbir alınmazsa belki önümüzdeki beş, on yıl içinde çölleşebilir. Kuzeyinde de ürün planlamasını düzgün yapmazsak açlıkla karşılaşırız. Yani dolayısıyla bunu önemli bir şekilde uygulamamız gerekiyor. Yazlık ürünlerde -dediğim gibi- en büyük problem var. Bizim eski yol arkadaşımız, dostumuz kışlık tahılların üretimini mutlaka teşvik etmemiz gerekiyor. Bir de tarım ve hayvancılığın kombine yapılmasını tekrar hatırlamamız gerekiyor. Küçükbaş hayvancılığa önem verdiğimizde sadece yazın anız otlatması değil kışın yeşil otlatmayı da küçükbaş hayvancılık ile tahıl tarımını kombine bir şekilde uygulamamız lazım, buna özel bir teşvik uygulamamız lazım yani bir tahıl tarlası sahibi ile hayvan sahibi karşılıklı anlaştığı zaman bu ikisine de devletin bir teşvik ödemesinin ve kışın yeşil otlatma yazın da anız otlatmasıyla beraber küçükbaş hayvan yetiştiricisinin yıllık yem ihtiyacının yarısının meradan değil de tarım arazilerinden sağlanması demek ki bu da çok önemli bir avantaj. Meranın yükünü de hafifleteceği için küçükbaş hayvancılığa büyük bir destek olacaktır ama bu eski uygulama yani tahıl tarlalarının kışın ve baharda yeşil otlatılması unutulmuş bir uygulama, bunun tekrar hayata geri döndürülmesi gerekiyor. Bazı bölgelerde, özellikle şeker pancarı yetiştiriciliğinde işte acı reçete olacak, durdurulması lazım. Mesela, Burdur'da su kıtlığı olan bölgelerde hâlâ şeker pancarı yetiştirmemiz mantık dışı çünkü "akifer" dediğimiz su havzalarının içindeki su potansiyelini de biz boşaltıyoruz yani gelecekte borçlanarak sulama yapıyoruz; bu da "Geleceğimizden çalmak." demek, bu da büyük bir tehlike. İşte o acı reçetenin de uygulanması için ciddi bir söz birliğine, iş birliğine ihtiyacımız var. Şimdilik benim diyeceklerim bu kadar.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim hocam.

Gerçi ikinci sorunun genel itibarıyla cevapları daha çok verildi ama gene de katkılarınız için teşekkür ediyorum.

Levent Hocam, söz istemişti.

Buyurun.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Teşekkür ederim hocam.

Ben uzun uzun konuşmayacağım, uzun konuşmak yerine kısa şeyler söylemek lazım. Ne olur tarımda iklim değişirse?

MEVLÜT KURT (Kahramanmaraş) - Şimdi, vekillerin soru sorma hakkı var mı, soru sorabiliyor muyuz?

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Tabii, tabii, arada soru olursa sorabilirsiniz.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Tarımsal üretimde karşılaşacağımız ana zorluklar ne?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Vekillerimiz arada soru sorabilirler.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Tabii, arada sorabilirler.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Açık karşılaştığımız sorunlar hem bitkisel üretimde hem hayvansal üretimde dalgalanmalar yaşıyoruz ve trendlerde yani azalma eğilimine doğru gideriz hem verimde, dolayısıyla üretimde, bitkisel ve hayvansal üretimde azalma trendine gireriz; zorluğumuz bu. Sadece verim açısından değil, kalitede bozulmalarla ve değişimlerle karşı karşıya kalırız.

Üçüncü madde olarak da özellikle hayvanlarla ilgili streslerimiz artar, doğal olarak verim ve kaliteyi bilemiyoruz çok fazla ama verimde azalmanın olacağı kesin. Gıda güvenliğimiz risk altına girer, hiç şüphesiz, gıda güvenliğimiz risk altına girecektir eğer birtakım önlemler almazsak.

Beşinci şey ise bitkilerimiz ve hayvanlarımız bu iklim değişikliğine uyum sağlayamayabilirler ve çiftçimiz de bu değişikliğe karşı hazırlanmazsa uyum problemi yaşar ve yaşıyor hâlen de çünkü yeterli derecede belki bilgisi yok, belki desteği yok, belki teknolojik olarak imkânı yok vesaire. Kurumların da belki eksikleri var, biliyoruz aslında. Dolayısıyla hayvancılıkta bir gerileme, bitkisel üretimde gerileme söz konusu olur. Artan aşırı hava olaylarının zarar vermesi riski artar ve buna karşı hazırlık yapmak gerekir ve bir başka şey de tarımsal kuraklık problemimiz ve sulama suyu ihtiyaçlarımız aşırı miktarda artar ki yüzde 20 civarından iyimser olarak bahsediyoruz. Söylenecek çok şey var ama özetle söylemek gerekirse tarımsal üretimimiz, bitkisel ve hayvansal üretimimiz risk altına girer.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Bir şey sorabilir miyim?

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Tabii, buyurun.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Şimdi, konu güzel gidiyor ama az önce Levent Hocam deyince, işte, "Çiftçinin de buna hazırlanması lazım." Hazırlanması lazım da acaba Bakanlık buna hazırlandı mı, ona bakmak lazım. Çünkü neden dersiniz? 2014'te Ordu'da, Giresun'da yine don olmuş, yüksek bir don oluyor, orada TAGEM'den gelen müdürümüz kendi kaçırdı ağzından ve sunumlardan yakaladık, dedik ki: Çeşit yaptınız mı, tescil çalışmalarınız var mı o günden bugüne kadar? "Evet, var." dedi. 2015'te çeşit tescil etmişler sözde ama tescil olmuş sadece. Ticarete girdi mi? Yok. 2015, 2025... Şimdi, o zaman burada şeyi konuşurken bir de bizim eksiklerimizi de bir an evvel tamamlamamız gerektiğini ben düşünüyorum çünkü siz ne kadar güzel, reçeteyi yazdınız, bu reçeteyi yazdık da bu reçeteyi ben nereden uygulayacağım, nasıl uygulayacağım? Bu, az önce hocam şey dedi: "Mısır, yonca, en çok suya ihtiyaç duyan bitkiler." Şimdi, "yulaf" diyorsunuz ama yulaf çeşitlerini havzalara böldük, belki sizin Burdur'da yulaf yok üretimi. Nasıl olacak o zaman? Rasyoya nasıl koyacaksınız bunları? Şimdi, bunlar da aslında açılması gereken konular diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA NUMAN OĞUZ - Planlanması lazım.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Hocam bir de bana söz verin.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Tabii, buyurun.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Öncelikle hepinizi ben de saygıyla sevgiyle selamlıyorum. Sizin gibi değerlerin yanında bu sorunları konuşmanın önemine inanıyorum ama şunu da kabul etmek lazım: Bu konuştuklarımız ortaya çıkan tablonun öncesinde konuştuklarımız. Şimdi, Türkiye ve dünya başka bir noktaya evrildi. Biz bu ülkede "Plan mı, plav mı?" diye yıllarca siyasetçiler kavga ettik. "Plan" kavramına karşı çıktık, Devlet Planlama Teşkilatı dahi hepsinin canını okuduk; kamucu bir anlayıştan uzaklaştık. Tarıma destek veren yapıları kapattık, köy hizmetlerini, toprak suyu, fabrikaları... Sonuçta, hızla gelen süreçte yeni arayışlara yöneldik.

Çok değerli hocam biraz evvel söyledi, küçükbaş hayvancılığı. Türkiye'de en son mera belirlendiği süreç 2001, "14 milyon hektar" diyorsunuz. Buradaki son yapılacak sayımda ortaya çıkacak tabloda önemli ölçüde mera alanlarını bitirdik, ot da yok.- yani 5 milyon hektar çıkarsa büyük bir şans. Organize sanayi bölgesi kurduk, enerji yatırımları yaptık ve ot varlığımızda da her ne kadar iyileştirme sağlanan yerler olsa da ot varlığımız yeterli değil.

Şimdi, Türkiye'de 16 milyon 800 bin büyükbaş hayvanımız var. Bunların 1 milyon 700 bini yerli ırk, geriye kalan kültür ve kültür melezi. Hani hep biz bazı şeyleri konuşurken millî ve yerli olmanın önemine vurgu yaparız ama ineğimize de "holstein, simental, angus" diye aynı futbol takımı sayar gibi anlatıyoruz çünkü futbol takımımızda da 11 kişinin 8'i yabancı. Yerli ırkı geliştirmedik.

Şimdi, üniversitelerimizde şöyle bir şey düşünerek söylüyorum: Yeni süreç farklı. Bu yeni süreçte çünkü bildiklerimizden veya çünkü değerlendirmelerimizin tümünü ortadan kaldıran yeni bir yapılanmayı ve yeni bir arayışı yeniden oluşturmamız lazım.

Şimdi, bunu söylerken Niğde bölgesinde domates aldı başını gidiyor, Konya'da Zengen bölgesinde domates aldı başını gidiyor, yer altı suları 10 metreden 200 metreye inmiş ve tamamı kaçak kuyularla -Türkiye'de yüzde 95'i kuyuların kaçaktır- üretim sürdürüyoruz. Böyle olunca soruna partilerüstü de bakıp, siyasetüstü de bakıp dünkünden farklı bir arayışın gerektirdiğini düşünüyorum.

O gün biz fındık için Ordu'daydık. Bir belediye başkanı arkadaş dedi ki: "Ya, bizim dondan etkilenen rakam 500'ün üstü. Burada ne olabilir diye baktık ıhlamur 22 dereceye kadar dona dayanıklı bir ürünmüş." Ben bilmiyorum, onun söylediğini söylüyorum, belki daha aşağı. Bir de "kestane" dedi. Şimdi, Türkiye ıhlamur, kestane gibi çeşitlendirmeyi sağlayabilir.

Şimdi, biz ekvator bölgesinde yetişen ürünleri Türkiye'ye getiriyoruz, ağaçlarını dikiyoruz ve bunun da olabildiğini varsayıyoruz, sonra sonuç alamıyoruz ya da ceviz. Şu anda ceviz ağaçları Türkiye'de eğer istenilen randımanda verim verse Türkiye'nin ceviz açığı olmaz ama Türkiye'nin yüzde 80 kendi kendine yeterliliği var, yüzde 20 ceviz ithal ediyoruz. Burada yöntemde, uygulamada üretim öncesi, üretim süreci, üretim sonrasında planlama eksikliği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

İkincisi, cumhuriyetin ilk yıllarına bakıyorsunuz Osmanlı'dan sonraki süreçte önemsenen ana başlıklar bugün bizim konuşmamız gereken başlıklara dönüşmüş yani Türkiye yüz yıl önce bunu konuşmuş, örneğin kooperatifçilik ama mevcut kooperatifçilik değil. Sistemsel olarak kooperatifçiliği yeniden yapılandırmamız gerekiyor. Nasıl TARSİM yapılacaksa

kooperatifliğin yapılması gerekiyor. Onun için ben bu arayışlarda daha çok yeni sürecin ortaya çıkardığı tabloyla neler yapılabilir... Mesela, ürün desenini değiştirmek kolay mı? Ne yapacak şimdi? Niğde'de Amasya elmasını biz traktöre bağladık, söktük. Hâlâ Türkiye'de en çok Amasya elması Niğde'de var ama benim gençliğimde Amasya'yı yurt dışına ihraç edemiyoruz diye binlerce ağacı söktük. Onun bir millî gelire olumsuz yansması var. Yani şimdi, dona dayanıklı ağaç dikeceğiz diye narenciyede 1 milyon ağacı nasıl sökeceğiz? Onun ekonomik gelir-giderlerini nasıl sağlayacağız? Ya da bu ağaç geliştirilebilir mi? Örneğin elinizdeki ağaç bu konuda dönüşüm yaratabilir mi? Ben bu tür araçların önceliklenmesinin çok yararlı olacağını düşünüyorum. Siz buraya hayvan ithal ederken Türkiye'deki ot varlığının ithal ettiğiniz hayvanın ağız yapısına uygun olmadığını görmüyorsanız ve hayvan varlığını sağladıktan sonra on iki ay kapalı alanda o yemle beslemek zorundaysanız ayrıca hayvan refahını seçen bir hayvanı Türkiye'ye getiriyorsanız... Hayvan diyor ki: "Ben yazın klima isterim. Altımda dışkı istemem." Bunları isteyen bir hayvana o refahı sağlarsanız Türkiye'de de sonuç alırsınız. Mesela, Türkiye şunu hiç tartışmadı: 6,5 milyon çiftçi niye var Türkiye'de? 3,5 milyon Fransa'nın var, Fransa Türkiye'den çok süt alıyor, niye? Şimdi, bu yönde belki tartışmaların daha çok ufuk açacağını, buna yönelik bakışların geliştirileceğini düşünüyorum. En basiti, iklim değişikliğinin biz neyini konuşuyoruz? Bitkisel üretim. Ya, denizde aslan balığı çıktı, balon balığı çıktı yani birbirinin türü olarak zararlıların yapısal değişikliğini, sıcaklığını izleyen Akdeniz'e girenlerle, denizlerin yapısının değiştiğini, Akdeniz'in giderek süreç içinde yok olup o illerin İç Anadolu'ya doğru göçünün olacağını, İç Anadolu su kaynaklarının yanlış kullanıldığını... Bugün diyoruz ki konuşurken: İşte, maliyet açısından önemliydi, yapamadık. Örneğin, 1989'de Devlet Su İşleri Fırat'ın Karacasu kolunun Kızılırmak üzerinden Konya Ovası'na getirilmesi projesinin çalışmış, rafa kaldırılmış, gerekçe şu: "Maliyeti yüksek." O maliyet düşürülüp yapılmış olsa belki bugün kısmen -o da elli yıl sürerdi, yüz yıl sürdü- Orta Anadolu'nun kuyudan sulamasının önüne geçer, yer altı barajlarını yapar, belki de o suyu değerlendirirdik. Bunları da biraz mesela yer altı suyu, barajların dünyada çoğu yerde var, Türkiye'de de herhâlde Bakanlıktan arkadaşımız...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Yeni yapıyor.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Daha doğrusu, Tuz Gölü'nün fay hattı dururken doğal gaz deposu gidip Tuz Gölü'ne yapmaya benziyor bizim iş. Onun için teşekkür ederim Hocam. Bunlar hani ufuk açıcı olsun, belki bu konularda da tartışız diye söylemek istedim.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim.

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Bir önerim var tartışmaya dönük olarak.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Buyurun.

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Vekillerimiz biliyor, biz beraber çalışırken Malatya, Mersin, Adana toplantılarında ben bir harita gösterdim. Bu haritayı Dünya Doğayı Koruma Vakfı çıkarmış, TÜBİTAK da basmıştı. Şu, bunu her yerde gösterdim, özellikle diyor ki: Yer yer, yüzde 90, yüzde 60, yüzde 73 kara, deniz ve tatlı su kaynaklarında toplam yaban hayvan popülasyonundaki azalmadan kaynaklanıyor. İllerde de "Bu haritanın Malatya, Mersin, Adana versiyonu üzerinde çalışıldı mı?" diye soru sordum. Burada da bir yere bağlayacağım bunu. Bir harita daha var, bu da 30 derece kuzey, 30 derece güney enleminde çölleşme gösteriyor, bilim insanları diyorlar ki: "Ya, bunu söylediler, en geç önümüzdeki yüz yıl." Ama ortalama, benim kanaatim elli-atmış yıl bu Çukurova'ya gelecek yani Antakya-Çukurova-Mardin hattı çölleşecek. Yani kapıda, Antalya'da da kapıda yani çölleşme kapıda. Bu düzeyde bir tehlike var.

Bununla bağlantılı, sahada bazı gözlemlerim vardı, onları söyleyeceğim ve bir öneride bulunacağım. Yine, burada esasında ben alaylıyım, tarım, iklim yani bu ekosistem konusunda mektepli değilim, burada çok değerli hocalarımız var, bilim insanlarımız var, benim hepinizden öğreneceğim çok şey var. Dolayısıyla doğaçlanacak birkaç şeyi sizinle paylaşmak istiyorum. Bir tanesi, deniyor ki: "Artık topraktaki su kaybı veri vermiyor ve nem kaybı çok ciddi düzeylere ulaşmış, hatta söyleniyor ki yağışlar gelse bile toprak bu yağışları ememiyor, gidiyor yani derelerle birlikte okyanuslara gidiyor ya da denizlere gidiyor. Evet, yani hani yağmurun yağması da meseleyi çözümüyor artık. Yağmur yağdı, sorun çözülüyor diye bir durum artık söz konusu değil. Topraktaki nemin azalması su yükselmesinin temel nedenlerinden biridir, sadece buzulların erimesi değil.

Diğer bir veri, şimdi, önümüzde bütün doğadan öngörülemeyen tepkiler var, artık bilim insanları, bilim doğanın mega hareketlerini, tepkisini öngöremiyor. Niye? Doğanın dengesi bozuldu, bozduk hep beraber. Dolayısıyla buradan da bir şeye varıyoruz yani sonuçlarla uğraşmak sorunu çözümüyor. Vekillerimiz biliyor, biz hep şunun üzerinde durduk, dedik ya, sonuçlar, sonuçlar, sonuçlar da 15 derece değil de Çukurova, 17 dereceyi görseydi hiçbir şey yapamazdık. Ne kadar hükümet güçlü olursa olsun ne kadar ekonomik kaynaklar güçlü olursa olsun bunun altında kalacaktık. E, bu tehlike de kapıda yani 15'i gören Çukurova'nın önümüzdeki üç, beş yıl sonra 17'yi görmeyeceğinin hiçbir garantisi yok, değil mi?

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Depremde 22 dereceydi Maraş.

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Doğrudur.

Siz daha iyi biliyorsunuz, şimdi Mecliste de dile getirdim, Türkiye özelinde 240 gölün 186 tanesi kurumuş değil mi, geri kalanı da hızla kuruma yolunda. Biz hâlâ sonuçlarla uğraşırsak iklim açısından işin altından çıkamayız.

Bir diğer konu, demin bir hocamız değişti, iklim krizinden söz etti değerli hocamız, Amerikalı bir yazar var Alvin Toffler, 1999'da diyor ki: "Amerika yüzde 3 tarımıyla -yani tarımın bütün iktisadi yapı içerisindeki yeri yüzde 3- aslında istese bütün dünyayı doyurabilir." Niye doyuramıyor? Niye insanlık krizle yüz yüze geldi, değil mi? Yanıt vermemiz gereken çok ciddi bir soru bu.

Hakeza, diğer bir veri, şimdi ben size Mardin'den bir veri veriyim. Mardin TMMOB'un en son raporu var elimde, gelirken aldım, diyorlar ki: "Mardin'de hiçbir yüzeydeki göl -tatlı su açısından- dere ve benzeri hiçbir kalmadı, sıfır." Maalesef, Mardin'de daha önce bir kuyu vurulduğu zaman 150 metrede çıkan su, sonra 400 metreye çıktı, şu anda 850 metrede ve daha önemlisi vurulan kuyuların her 4 tanesinden birinden artık su çıkmıyor. Bundan daha büyük kapıyı çalan tehlike var mı? Yakında Konya gibi obruklar boy verecek, zaten Harran'da obruklar gün yüzüne çıktı.

Uzatmadan şunu söyleyeyim, geneline ilişkin belki konuşuruz, önerim şu: Burası net adını koymalı. Hazır Bakan Yardımcısı bir tespitte bulundu, gayet sevindim ben kendi adıma, tarımı öne çıkaran bir tespitte bulundu. Ben Mecliste bir kitap adı söyledim, vekillerimiz biliyor, bu Endüstri 4.0; Sayın Şentop'un da sahibi olduğu Endüstri 4.0 diye bir kitap çıkarıldı. Ben de

merakla aldım, altını çize çize okudum, not aldım. Ya, okudum, Endüstri 4.0'te Türkiye'nin küresel hiçbir parametrede yeri yok, ne inovasyonda ne nesnelerin temelinde; hiçbirinde yok. Dedim ki: Ya, sayın vekiller, Sayın Başkan, bu kitabı burası üretti, Endüstri 4.0'ü, yüz yıldır endüstrileşeceğiz diye tarım üvey evlat sayıldı hem sanayileşemedik de. Şimdi tarıma vurgu yapan, tarımın öne alınacağına dair beyan geldi -burayı çok uzatmayayım ben- burası çok net bir tespit yapar. Çalıştay demeli ki: Biz bir iklim krizini yaşıyoruz, iklim değişikliği değil. Ondan hükûmete bunu önermeliyiz, hükûmet bunun üzerinde stratejik bir planlamaya yönelmeli, bir kriz var.

Teşekkür ederim, sağ olun.

MEVLÜT KURT (Kahramanmaraş) - Sayın Hocam, ben bir iki dakikanızı alabilir miyim?

Tabii, benimkisi bir öneri, şimdi 2 tane soru-cevap- öneri oturumumuz var, bir de sonuç kısmımız var. Dolayısıyla bildiğim kadarıyla saat altı gibi de tamamlanıyor çalıştayımız. O yüzden zamanı biraz daha tasarruflu, iyi kullanma açısından hem soruları hem de cevapları biraz daha kısa yapabilirsek herhâlde bütün sorularla ilgili cevap alınmış ya da konuşulmuş olur diye düşünüyorum. Böyle bir teklifte bulunmak istedim.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, esasında, sorulması gereken yani daha doğrusu sorulmuş hazır sorulara hızlı bir şekilde cevap alabilirsek arkasından o soru-cevap kısmında çok daha etkin bir şekilde esasında zamanı değerlendirebiliriz. O açıdan...

MEVLÜT KURT (Kahramanmaraş) - Bu şekilde olursa tamamlayamayız yani.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Şimdi, sayın vekillerimin söylediği konular önemli ama diğer konuları, buradaki sorulması, sorulan ve cevap alınması gereken sorulara bu sefer çok istediğimiz şekilde cevap alamayacağız bu şekilde gidersek. O nedenle, biz şu sorulara hızlı bir şekilde cevap alalım, ondan sonra da özellikle vekillerimizin ve sizin ilave sormak istediğiniz sorular varsa onları daha etkin bir şekilde, daha geniş bir zaman ayırarak cevaplama çalışalım.

Evet, Ömer Faruk Bey...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI EĞİRDİR MEYVECİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ UZMANI ÖMER FARUK KARAMÜRSEL - Sayın Başkanım, hemen, çok kısa cevap vermek istiyorum. Önce kendimi tanıtayım. Meyvecilik Araştırma Enstitüsünde Eğirdir'de çalışıyorum.

Ev sahibi arkadaşlarımızdan Nilgün Hocamızın da içinde bulunduğu sizin gibi biz de önemsiyoruz Amasya elmasını. Amasya elmasının kendine göre bazı olumsuzlukları olduğu için bunu geliştirmekle alakalı ıslah programımız var, yeni bir enstitü olduğumuz için hızlandırarak çalışıyoruz. İnşallah, Nilgün Hocamızla birlikte çok yakın bir zamanda dünya pazarına sunabileceğimiz Amasya elmasını geliştirmeye çalışıyoruz. Siz tarıma hâkim bir insansınız gördüğüm kadarıyla, Amasya elmasının periyodisite yani bir yıl çok, bir yıl az verme gibi problemleri olduğundan dolayı üretici tarafından çok tercih edilmiyor. Hem bu problemlerin hem yenen kısım hem renk gibi faktörleri düzeltmek için Atom Enerjisiyle Nilgün Hocamızın yapmış olduğu projeyi yürütüyoruz, inşallah, o düzelecek.

Diğer bir nokta, evet, tarımsal alanlarda Tarım Bakanlığının da kendine göre çalışmaları var. Gene, bu çalışmalarda TAGEM adına görevli personellerden bir tanesiydim. Önce Türkiye 30 tane havzayı bölündü, bu 30 havzanın altına da 950 küsur tane alt havzaya bölünerek bu havzalarda ürün deseni belirleme çalışmalarına gidildi. Bu verileri yaparken tamamen teknoloji de kullanılarak eldeki veriler ışığında yapıldı, Levent Hocamla da zamanı onu konuşmak istiyorduk. Bize temin edilen verilerin bazılarında sıkıntılar vardı. Şimdi biz o sıkıntıları da aşıyoruz. Ne gibi? Mesela, meteorolojik veriler bizim tarım alanlarını tam manada yansıtmıyordu. Bu noktada da bir çalışma yaparak daha iyi bir ürün deseni ve destek modelinin oluşturulması gerekliliği noktasında bir şey vardı. Ben özellikle erik çalışmaları konusunda araştırmalarda yoğun çalıştım.

Mesela, Adana bölgesinde para ettiği için üreticilerimiz yoğun miktarda erik dikmek istedi, Japon grubu eriklerden. Ben toplantılarda şiddetle karşı çıktım çünkü ben en küçükleri olmama rağmen karşı çıktım. Turuncgil bu ülkenin stratejik ürünlerinden bir tanesi. Portakal ve elma bu ülkede -yanlış anlaşılmasın- fakir insanımıza sunabileceğimiz bizim meyvelerimizdi, karpuz bunlardandı, elmayı neredeyse şimdi biz on iki ay pazarlayabiliyoruz. Bu tip ürünleri korumamız lazım.

Diğer noktada, çeşit geliştirme noktasında, haklısınız, Tarım Bakanlığı bu konuda da bir çalışma yürütüyor. Kimse "Elmaya mayıs ayında çiçek geliyor." derken, biz geç çiçek veren elma çeşidi geliştirme konusunda şu anda proje yürütüyoruz fakat dünyadaki ıslah çalışmaları yüz yıllık süren çalışmalar. Bir çeşidin çıkması yirmi yılı alıyor. Bu çalışmalara başladık. İnşallah, Allah da nasip ederse güzel sonuçlar elde edeceğimizi düşünüyoruz. Bakın, bugün Niğde, Karaman, Aksaray bölgesinde elma kalmadı. Sebep? Dondan dolayı. Geç çiçeklenen çeşitlerimiz olsaydı biz bunları aşabilirdik. Evet, dediğiniz gibi, burada yeni bir şey var: Yıllar önce Hayrettin Karaca hocamızın öğrencisi olan bir ormancı ağabeyimiz ardıcı dünyada en çok köklendiren insan bize demişti ki: "Artık meyvecilik, özellikle ılıman iklim meyvelerinde meyvecilik binli rakımlara doğru yükselecek küresel ısınmadan dolayı. En çok etkilenecek ülkelerden birisi Türkiye ve en fazla da etkilenecek bölge, bu yaşadığımız, şu anda içerisinde bulunduğumuz Göller Bölgesi." Maalesef haklı çıkıyor. Biz de buna göre, hep beraber, buradaki değerli sizlerle, hazırunla birlikte tedbirleri alacağız.

Kestane konusunda... "İhlamur" dediniz mesela, ihlamur, evet, 22 derece uygun olabilir ama önemli olan nokta çiçeklenmesi. Ve de tıbbi ve aromatik bitkilerde, bakın, şöyle bir olay var: 100 kilosu 100 milyon eder fakat 110 kilosu 50 bin lira eder. Belli bir potansiyeli vardır, belli bir pazar payı vardır. Yani bu noktaları da mutlaka biz Tarım Bakanlığı olarak gözetmek zorundayız. Bugün narenciye para etmiyor diye söktürmek ile fındığı söktürmek aynı noktada. Çeşit aday veya çeşit olmuş bir fındık çeşidi soğuğa dayanacak diye bir şey yok. Önemli olan, burada, soğuğa dayanıklı, geç çiçeklenen veya çiçek yapısı daha kuvvetli çeşitler bulunması. Her tescil edilmiş çeşit de soğuğa dayanıklı değildir.

Teşekkür ederim.

Kısaca bilgilendirmek için söyledim, sakın yanlış anlaşılmasın.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Estağfurullah.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Yalnız şunu söyleyeyim, mesela, mandalina Türkiye'de dayanıklılığı yüksek olan bir ürünken turfanda erkenci mandalina Türkiye'ye girdi, bunun girişi sürecinde, bundan beş yıl önce sıcak havadan, ani sıcaklardan

etkilenen Hatay bölgesinde mandalinalar zeytin gibi kaldı. Şimdi, daha önceki süreçte, bizim coğrafyaya uygun mandalinaların ağaçlarına gittik, baktık, onlarda sorun yok. Söylemeye çalıştığım şu: Büyük yatırımlar yapılıyor, o yatırımların oluşturabileceği risk değerlendirmiyor, fizibilite yeterli ve doğru yapılmadığı için de sorunlar yaşandığı bir alan.

Amasya'yla ilgili de biraz önce de söyledim, mesela, demin o misket elması dedim, ortadan yararsanız beş yıldız çıkar, o da Niğde'ye özgüdür derim, aslında Amasya'nın çoğunda beş yıldız vardır ortasında. Şimdi, o yurt dışı pazarında satış alanı yaratmamasının yaptığınız çalışmayla Amasya'yı ne kadar artırarsanız artırın sonuç vermiyor çünkü yurt dışı pazarı gerekiyor. Türkiye'nin belki de en önemli sorunlarından biri katma değer yönünden dönüştürmede işlenmiş ve dondurulmuş gıdayı dönüştürmede de sorunlarımız var. Onun için, sorunlara bütüncül baktığımız zaman diyorum, "yeni şeyler söylemek" dediğim şu: Tarım Bakanlığının çok iyi yetişmiş kadroları var, bu ülkede çok iyi yetişmiş tarım il müdürlerimiz var, gidiyoruz, görüyoruz. Olay şu: Başka bir boyuttan bakmak lazım. Hani derler ya: "Dünde söylediklerimiz dünde kaldı cancağızım, yeni şeyler söylemek lazım." diye, geldiğimiz bu don olayı milat olmalı, Türkiye dününü değil, geleceğini konuşmalı diye söylüyorum. Sorun orada, yoksa verilen mücadele... Bizim orada da AR-GE çalışmaları var, müthiş işler yapıyorlar. Mesela, topraksız tarım, işte Patates Enstitüsünde yetiştiriliyor. Belki dünya bu çölleşmeyle ve değişen iklim krizlerinin yarattığı sorunlarla topraksız tarımda kendini kurtarabilecek. Öyle de bir seçeneğimiz var. Hani, gıdada risk var ama maliyeti yüksek olabilir, üretimle ilgili alan yaratılabilir, esas olan bundan sonra olabilecekleri konuşmak çünkü dün ne yaşadıklarımızı biliyorsunuz.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, zaten birinci sorumuzun ana şeyi bu yani "Karşılaşabileceğimiz zorluklar, sıkıntılar nedir?" derken, bizim esasında bu tarihten sonra, daha doğrusu uzun zamandır biz esasında bu sorunları yaşıyoruz ama işte "milat" dedi Sayın Vekilim, sonuçta bu yaşadığımız don olayı bizim için belki bir milat olacak ve bundan sonraki süreçte biz ne tür zorluklarla karşılaşacağız, önümüze çıkacak sorunlar neler, onları bir tespit edelim. Buradaki ana mesele bu: Nelerle karşılaşacağız, hangi zorluklar bizim önümüze çıkacak, biz bunun bir tespitini yapalım. Birinci sorumuz, zaten bu, bu tespiti yapmak.

İkinci soru da buna yönelik tedbirlerin neler olması gerekiyor yani neler tavsiye edebiliriz, önerebiliriz, bunlarla ilgili kısma geçmek. Bu açıdan, bir tespit yapalım yani nedir, önümüzdeki süreçte yaşayacağımız en önemli sorunlar, en büyük zorluklar nelerdir, bununla ilgili bir tespit yapabilirsek...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Çok yararlı olur.

MEVLÜT KURT (Kahramanmaraş) - Bir de küçücük kendimizi de tanıtırsak... Evet, isimlerimiz yazıyor ama çok göremiyoruz.

Bu arada ben kendimden başlayayım: İsmim Mevlüt Kurt, Kahramanmaraş Milletvekiliyim. Ben de hepinize saygılar sunuyorum, değerli hocalar, Bakanlık bürokratlarımız.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, ben de kısaca kendimi tanıtayım: Ahmet Eşitken, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Öğretim Üyesiyim. Meyvecilik çalışıyorum asıl itibarıyla.

Ali Recep Bey...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Herkese merhaba.

Benim adım Ali Recep Nazlı, Bakan Danışmanı, Bakan Müşaviriyim, eski Tarım Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürü, eski Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Başkanıyım.

Şimdi, Ömer Fethi Vekilim aslında benim söyleyeceklerimin başlangıcını söyledi, onun arkasından başlamak istiyorum. Bir defa, birincisi, çok doğru bence, yeni şeyler söylemek lazım, o kesinlikle yani sorunları konuşa konuşa önümüzdeki süreci daha iyi planlamamız açısından daha çok öbür tarafa gitmemiz lazım.

Şimdi, biz bu konuyu içeride tartışırken hem Bakanlıktaki arkadaşlarla hem de dünyada konu tartışılırken bir kavram artık kendi içinde gelişmeye başlıyor, bu iklim değişikliği, bazılarının "iklim felaketi" bazılarının "iklim krizi" ve böyle şiddetli cümlelerle ifade ettiği şeyi acaba biz bir fırsata çevirebilir miyiz yani bu bir fırsat olabilir mi bizim açımızdan? Aslında bizim ülkemizde yaşadığımızı Akdeniz coğrafyasında evvelki sene diğer ülkeler de yaşadı biliyorsunuz; İspanya'sından Fransa'sına, İtalya'sına kadar; ondan öncesinde başka ülkeler yaşadı. Dolayısıyla, benzer şeyleri yaşıyoruz, dünyayla aşağı yukarı aynı noktalardayız. Şimdi, burada, bunu fırsata çevirebilir miyiz? Yine siz güzel bir şey söylediniz Sayın Vekilim, Patates Araştırma Enstitümüzde topraksız tarımla patates yetiştiriliyor. Peki, işte bu, bizim söylediğimize uygun bir şey olarak ortaya çıkıyor. Demek ki burada toprak faktörleriyle, iklim faktörleriyle -iklim faktörleri içerisinde kuraklığı, aşırı yağışları, zirai donları vesaire hepsini eklediğimizde- burada bir vaziyet alırsak yani biz topraksız tarımda, örtü altı yetiştiriciliğinde, kapalı alanlarda yetiştiricilikte, dünyadaki vaziyetimizi daha iyi bir noktaya çıkarırsak belki burada bu krizden, bu felaketten bir fırsat doğurabiliriz yani zayıf bir noktadan, bir riskten bize büyük bir fırsat doğabilir. Aslında biz Bakanlık içerisinde birimlerimizle epey bir zamandır bu noktaları konuşuyoruz. Bu Komisyon da bizim açımızdan çok muazzam bir fırsat, biz bunun sonuçlarını da raporlarını da inşallah çok büyük bir merakla bekliyoruz.

Sayın Vekilim dedi ki: "Ya, çeşit geliştirmiyor muyuz?" Gerçi Sayın Vekilim gitti ama gıyabında söylemiş olayım: Şimdi, bizim 49 araştırma enstitümüz var, çoğuna da gitmişsinizdir diye düşünüyorum; 2 binin üzerinde araştırmacımız var, çalışıyorlar, çeşit geliştiriyorlar. Bir kısım araştırmacılarımızı üniversitelere transfer ettik, profesör olmuşlar, karşımızda oturuyorlar. Yani bizim arkadaşlar çalışıyor, çeşitlilik de geliştiriyor. Bu arada bir şeyi övmeye veya şey yapmaya çalışmıyorum yani aynı noktadayız, kesinlikle sizden farklı bir şey düşünmüyorum. İyi çeşitler geliştiriliyor ama tarımın iktisadi bir sektör olduğunu da kesinlikle göz önünde bulundurmamız lazım. "Turunçgilleri çıkaralım, şunları ekelim." Bunlar kolay şeyler değil, bunlar basit işler değil; çok ciddi, büyük sosyolojik ve toplumsal değişimler gerektirir, getirir bu işler. Dolayısıyla bu değişimleriyle bu süreci yavaş yavaş, kademeli bir şekilde yapmalıyız

Şimdi, Bakanlık sizlerin kabul etmesiyle 2023'te biliyorsunuz, üretim planlaması kanunumuz geçti, sözleşmeli üretimle ilgili kanunumuz geçti ve epey bir kanun o dönemde Mecliste kabul edildi, Gazi Meclisimiz bunları kabul etti. Şimdi de uygulama birimi olan Bakanlık bunlarla ilgili yönetmeliklerini çıkardı ve nihayetinde geçen sene itibarıyla üretim planlamasına başladı. Şimdi, o üretim planlamasında biz 13 ürünü ve yem bitkilerini henüz planlamaya başladık. Bugün şunu dersek: "Biz üretimi planladık,

Türkiye tarımı bundan sonra tamamen planlıdır." O zaman bize derler ki: "Kardeşim, soğan niye kaldı o zaman şeyde? Karpuz niye satılmıyor 1 liraya." Dolayısıyla, bu bir süreç yani işte, hocalarım bilir onu, Örümcek Ağı Teorisi vardır tarımda, meşhurdur bu. Bir yıl para eden ürün, mutlak surette öteki yıl, ikinci yıl çok yüksek miktarda ekilir. Dolayısıyla, bu planlamayı zamana yayarak, belki önümüzdeki yirmi yılda metre, önümüzdeki otuz yılda Türkiye kendi tarımsal üretim planlamasını yapabilecek noktaya gelecek ama en azından bugün buna başlamış olduk.

Şimdi, Sayın Vekilimin söylediği şey çok doğru, artık bu toprakta kaybolan nemi bir yağışla falan tekrardan geri getirme imkânı yok. Kaybolan nem çok kolay kaybolmuyor, kimi literatürdeki bilgilere göre seksen yılları buluyor kaybolması, tekrardan geri gelmesi için de en az yirmi yıla ihtiyaç olduğu söyleniyor. Dolayısıyla o tespitiniz çok doğru yani 2 yağışla, 3 yağışla, 5 yağışla tekrardan aynı noktaya gelemeceğimizi hepimiz bilmeliyiz ama vaziyetimizi de şöyle... Enseyi karartmaya gerek yok, o kadar büyük bir felaketin içerisinde değiliz.

Bakın, Dünya Bankası dün ülkelerin 2024 tarımsal hasılasını yayımladı, dün yayımlandı. Buna göre, Türkiye yine dünyada tarımsal hasıla açısından 7'nci sırada ama bir şey söyleyeceğim: Türkiye 1992'de tarımsal hasılda dünyada 6'ncı sıradaydı, 1970'te tarımsal hasılda dünyada 8'inci sıradaydı. Bizim tarımımız aslına bakarsanız hasıla açısından -katma değerli üründen bahsetmiyorum- cumhuriyetimizin ilk günlerinden, ilk yıllarından itibaren dünyada aslında yeri olan, pozisyonu olan, kabul edilen bir alandadır yani biz çok büyük bir felaket yaşamıyoruz açıkçası ama bizim açımızdan şu anda indikatörler, özellikle bu sene yaşadığımız art arda 3 defa şiddetli bir şekilde ortaya çıkan zirai don, onun hemen arkasından belli bölgelerde yaşadığımız dolu felaketi, yağışlar vesair bize bunu gösteriyor. Demin dediniz ya: "Türkiye'nin hiçbir parametrede yeri yok." diye, tarımdaki birçok parametrede dünyada ilk 10'dayız."

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Yok, ben sanayide, ekonomide...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Evet, ben onu demek istiyorum yani demek ki burası, bu masa doğru bir masa yani tarım konuşmaya, gıda konuşmaya devam edilirse bu açıdan kendi çerçevemizi de yenilemiş oluruz ve iyi bir yere doğru gideriz.

ABD dünyayı doyuruyor konusu... Bugün dünyada 780 milyon aç insan var Birleşmiş Milletlerin son rakamına göre. Sadece dünyada stoklanan hububat miktarı 400 milyon tonun üzerinde. Bunun 80 milyon tonu -işte, kaçta biri oluyor- bırakılsa dünyada aç insan kalmıyor yani bir üretim sorunundan daha ziyade başka bir sorun var.

Şimdi, bu meselede biz nasıl ilerleyebiliriz konusunda Bakanlık kendi açısından şöyle bakıyor şimdi konuya: Stratejik ürün. Biz kendi stratejik ürünlerimizi belirlersek ki belirliyoruz. Stratejik ürünleri de şöyle değerlendirmek lazım: Bir, dünya açısından gıda arz güvenliğini etkileyen ürünler. Nedir mesela? İlk aklımıza gelen, ana vatani bizim coğrafyamız olan buğday; Asya ülkesi için pirinç; Amerika kıtası için mısır, soya, hayvancılık için. Dolayısıyla dünyada kabul edilen, gıda arz güvenliğini birinci derecede etkileyen ürünler -işte, patates; bugün gıda arz güvenliğini çok etkileyen bir üründür- bizim stratejik ürünlerimiz olacak, oluyor, oldu.

İkincisi, ülkemizin bulunduğu konum, coğrafyası açısından, bizim açımızdan stratejik ürün. İlk aklımıza gelen demin ifade ettiğiniz fındık; dünya fındık piyasası domine ediyor Türkiye. Veya işte, kuru kayısı, kuru incir, kuru üzüm gibi ürünler. Aslında, bunlar gıda arz güvenliği açısından birinci derecede önemli ürünler değil fakat bizim ülkemiz açısından stratejikler çünkü biz bu ürünlerde dünyada pozisyonu olan bir yapıdayız.

Şimdi, biz şuradan bakıyoruz açıkçası: Bu ürünlerden başlayarak, üretim planlamasını genişleterek... Zaten artık herkes onu biliyor, su merkezde, suyun olmadığı bir planlamayı herhangi bir kimsenin konuşması mümkün değil. Bizim açımızdan çok büyük, muazzam bir fırsat da şu -inşallah böyle devam eder- şu anda: Devlet Su İşleri ile Tarım beraber yönetiliyor, bu da ilk defa oldu biliyorsunuz. Daha önce, geçmiş yıllarda birkaç kez tarım ve orman bir araya geldi, ayrıldı; geçmişte, kırk yıl önce, otuz yıl önce, yirmi yıl önce oldu ama ilk defa Devlet Su İşleri ile Tarım Bakanlığı beraber yönetiliyor.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Biraksak da birazcık bilim insanları da konuşsalar. Bakanlığın yaptıklarından çok ben bekledim, şu anda öneri bekliyorum.

Şimdi, bakın, orada Kurnaz Hocam oturuyor, Kurnaz Hocam geldi geçtiğimiz hafta. Bize iklimle ilgili 2080'de Hatay, Mersin, Adana ve birçok ilin çölleşeceği söylendi. Biz bu çağrıya bakalım.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Doğrudur Sayın Vekilim.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Bakanlık yapsın ama biz bilim insanlarını bulmuşken burada onları dinlesek daha güzel olur.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Tamam Sayın Vekilim.

CÜNEYT ALDEMİR (Tokat) - Bu krizi nasıl artıya çeviririz? Onu söyle.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Aslında Ömer Fethi Vekilim, Sayın Vekilim bir örnek söyledi bize, topraksız tarımda öne çıkabiliriz.

İkincisi, daha önce yetiştirmedeğiniz ve bu vaziyetle yetiştirmeyi başarabileceğimiz ürünlere odaklanabiliriz.

Üçüncüsü, şimdi alışılagelmiş ürünlerimiz var ya, bizim hep bir çiftçilik geleneğimiz var, bu geleneğin dışında olacak ama üreticiye de gelir getirebilecek alternatif üretim alanlarını ve ürün çeşitlerini yavaş yavaş ve kademeli bir şekilde çiftçimize alıştırsak.

CÜNEYT ALDEMİR (Tokat) - Alışkanlıklardan nasıl vazgeçireceğiz çiftçiyi?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Çiftçiyi alışkanlığından şöyle vazgeçireceğiz: Gelir kazanırsa, elde ettiği toplam gelirinde biraz değişim olursa, sonuçta o da ekonomik bir faaliyet olarak yapıyor bunu, değiştirebileceğini düşünüyorum.

Uzattım, kusura bakmayın Sayın Vekilim.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA NUMAN OĞUZ - Ben çok kısa Sayın Nazlı'nın sözlerine biraz destek, biraz ek yapmak istiyorum izniniz olursa.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Şimdi, şöyle bir şey yapabilir miyim? Kusura bakmayın, moderatör olarak müdahale etmek zorunda kaldım.

Şimdi, burada dikkat ederseniz, size de dağıtılan formlarda, sorular ve cevaplar var. Biraz önce özellikle vurguladım, dedim ki: Birinci soru özellikle tespit kısmıydı. Fakat biz şu ana kadar bu soruya doğru dürüst bir şey alamadık yani tespit yapamadık işin açığını söylemek gerekirse. Yani Levent Hocam bazı şeyler söyledi maddeler hâlinde ama konuşan diğer arkadaşlarımız, hocalarımız esasında bu konuda çok da fazla bir şey söyleyemediler. Bizim burada bir tespit yapmamız lazım. Yani bizim önümüzdeki süreçte karşılaşacağımız sorunlar neler, sıkıntılar neler, bunu bir ilk önce tespit edelim, arkasından zaten tavsiye ve öneriler kısmı geliyor. Yani ilk o kısmı daha geniş bir şekilde belki şey yapabiliriz. Biz ilk önce bir tespit yapalım. Yani neyle karşılaşacağız önümüzdeki süreç içerisinde?

Şuradan Mehmet Hocam daha önce bir söz istemişti.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA NUMAN OĞUZ - Gerçekten çok kısa...

İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan 4 General vardır: General Patton, Amerika; De Gaulle, Fransa; Montgomery, İngiltere; MacArthur yine Amerika. Bunların içinde en önemlisi General Patton'ın bir sözü vardır, "Planlar hiçbir şeydir, planlama her şeydir." dermiş, bunu devamlı da tekrarlamış. Yani, burada mükemmel planımız olsa bile planlama devam etmezse arkasında tüm emek boşa gider. O yüzden bence asıl Devlet Planlama Teşkilatının tekrar hayata geçirilmesi gerekiyor. Yani bu tabii siyasi bir karar ama planlamanın devamı gerekiyor. Burada yaptığımız, konuştuğumuz her şeyin hayata geçirilebilmesi için arkasında profesyonel bir planlamanın devam etmesi gerekiyor. Bunun için de yanlış bir karar olarak kapatılan Devlet Planlama Teşkilatının tekrar düzgün bir şekilde ihya edilmesi lazım.

İkincisi, toprağın yüzeyinden verilen suyun yüzde 78'i, 70'i, 80'i yüzeyden buharlaşıyor. Yüzde 20'si, yüzde 30'u köklerden emilip yapraktan buharlaşıyor. Dolayısıyla kapalı basınçlı sulama sistemini hızlı bir şekilde tüm Türkiye'de yerleştirirsek, o altyapıyı yaparsak zaten su tasarrufunun çoğunu sağlamış olacağız.

Bir de, şimdiye kadar bilinmeyen son bir şeyi söyleyeceğim: Son iki bin yılda 15 ila 18 kez yazı olmayan yıl yaşanmış. Bunlar genellikle volkanik patlamalar sonucu olan olaylar. En son 1883'te Krakatau Yanardağı patlamış, ertesi yıl yazı yaşanmamış, tüm dünya etkilenmiş. Ondan önce de Laki Yanardağı patlamış 1783'te. O yıl da Avrupa'da ve dünyada büyük kıtlık yaşanmış.

Uzun bir zamandır bu ölçüde bir patlama olmadı ama olmasının da eli kulağında gibi yani bilinmiyor zamanı. İşte, devletler o tahıl stokunu böyle acil zamanlar için saklıyorlar. Bizim ne kadar stokumuz var, bilmiyorum, inşallah vardır.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet yani sonuçta yine aynı benzer noktaya geldik.

Mehmet Hocam, buyurun.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Teşekkürler Ahmet Hocam.

Ben Profesör Doktor Mehmet Polat, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü meyve yetiştirme ve ıslahı bilim alanında çalışıyorum.

Bu yıl yaşanan zirai dondan en çok ılıman iklim meyvelerimiz etkilendiği için ben bu çerçevede kalmak istiyorum söyleyeceklerimde.

Şimdi, birinci soru da iklim değişirken tarımsal üretimde nasıl sorunlarla karşılaşacağız? Bunlar esasında söylenen ortak şeyler. İşte, su sıkıntısı yaşayacağız, mevsimler kayacak, mevsimlerin yeri değişecek. Mesela, ilkbahar aylarında kış ayında yaşıyor gibi olacağız, sonbaharda erken soğuklar bastırarak gibi mevsimlerde değişiklik olacak. Bunlar tabii ki bizim üretimimizi etkileyecek. Artı, beklenmeyen afetler olacak, dolular yağacak, sel baskınları olacak, erken ve geç donlar gibi, normalde tarımsal üretimde hiç karşılaşmak istemediğimiz iklim olayları gerçekleşecek. Sonuç ne olacak? Sonuçta bizim bitkisel üretimimizde verim ve kalite kayıplarımız olacak. Yaşayacağımız şeyler bunlar. Tabii, bunların çözümüne bakarken...

Hocam, müsaade ederseniz çözümle ilgili...

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Çözümü sonraya bırakalım.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Çözüm değil de sorun tespiti yani çözüme dayanarak sorunu tespiti yapacağım.

Şimdi hep konuşuluyor ya, işte, ıslah yapalım, çeşit geliştirelim, narenciyeyi sökelim, narenciyede zarar gördüğümüz yerlerde görmeyecek bitkileri dikelim falan çok büyük işler bunlar ama biz bence şunu kaçırıyoruz: Biz bitkisel üretim yaparken - özellikle meyve için söylüyorum- biz üretimde çok kültürel önlemler adına... İşte, bunlar nedir? İşte, gübrelemedir, sulamadır, budamadır gibi işlemlerde çok eksikliklerimiz var. Bir kere, çok "vahşi sulama" diyoruz ama biz ona fakültede "salma sulama" diyoruz. Ama ben o "vahşi" kelimesini "vahşi gübreleme" olarak söyleyeceğim. Çok kontrolsüz bir gübreleme, kontrolsüz bir sulama yapıyoruz.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - İlaçlama da var hocam.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Evet, ilaçlamada var tabii ki. Bunların bir disipline edilmesi lazım bence. Bunu kim yapacak? Tabii ki tarım teşkilatı yapacak bunların disipline edilmesini. İnsanlar zannediyorlar ki çok gübre atarsam, çok sulama yaparsam çok fazla ürün alırım, çok kaliteli ürün alırım. Hâlbuki orada -Ahmet Hocam da çok iyi bilir- bunları fazla kullandığınız zaman öyle etkileri olur ki normalde dondan zarar görmeyecekken bile görürsünüz. Yani bu etkileri, işte, üretim sırasında suyun erken kesilmesi bile o yıl sizin cevizlerinizin normalde zarar görmeyecekken zarar görmesine neden olabilir. Yani bu gibi bizim yapmamız gereken üretim sırasındaki doğru hareketleri bir kere tespit edip bunu çiftçiye yayıp ve uygulayıp uygulamadıklarını kontrol etmemiz lazım. Bunları yapalım, bunları yaptıktan sonra da yine de don zararı olacaksa eğer bunun pasif önlemlerini mutlaka alalım.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Tavsiyeleri sonraya bıraksak... Bir tespit yapalım şimdi...

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ
PROF. DR. MEHMET POLAT - Hocam, buradaki en önemli tespitim, kültürel uygulamaların bu don zararını artırıyor olması ve bununla ilgili önlemlerin düşünülmesi gerektiği.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Hocam, tarımsal araştırmalar ve üniversiteler burada ve ıslahçı bahçe bitkilerinden olsun, benim böyle bir düşüncem var, Tarım Bakanlığına da belki buraya not düşebiliriz sizlerin vasıtasıyla. Tarımsal araştırmalarda ve ıslah çalışması yapılan yerlerde çalışacak personelin emekli olana kadar orada sabit tutulması konusunda çünkü o ıslah çemberi başlayacak ya, üç dört yıl sonra tayinle beraber gidiyor, yenisi geliyor, sistem değişiyor. Bana göre bunu üniversiteler belli bir şeye kadar götürüyor, sorun yok ama burada enstitülerde tarımsal araştırmalarda bu sıkıntı büyük. Üç dört yıl orada kalıyor çalışan arkadaşımız, ıslah çemberini kuruyor, ondan sonra eş durumundan veya başka sebeplerden tayin isteyip gidiyor. Gelen arkadaş da diyor ki: "Ya, İlhami Bey'in ıslah çalışması olmaz." O, yeni bir sistem kuruyor. O sistemle de maalesef, çözümsüzlüğe doğru gidiyor. Bu konuda da bana göre bu çalıştayın bir şeyi olarak alabilirsek iyi olur diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Onunla ilgili esasında Eğirdir'in veya hemen yanında oturan Daire Başkanımız Davut Bey'in belki şeyleri olabilir ama araştırma enstitülerinde şu anda o dediğimiz sistem çok fazla sıkıntı oluşturmuyor. Proje bazlı çalışıldığı için yerine gelen o projeyi devam ettiriyor yani kişiye özel bir çalışma olmuyor genel itibarıyla.

Buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ TEMSİLCİSİ
DOÇ. DR. KÖKSAL AYDINŞAKİR - Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Sayın milletvekillerim, değerli hazırun, Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermekte olan 49 araştırma enstitüsünden bir tanesi olan ve Antalya'da 1933 yılından beri araştırma geliştirme hizmetlerini yapmaya çalışan Enstitüyü temsilen katılıyorum, Köksal Aydınşakir, sizleri saygıyla selamlıyorum.

Tabii, Birinci Oturumla ilgili ilk 3 maddeyle ilgili görüşlerimi ifade edeceğim. Daha sonra da afet öncesi, afet sırası ve afet sonrasında zaten hepinizin bildiği fakat eksik olduğunu düşündüğümüz noktalarda ikinci bölümde de sizlerle bilgilerimi paylaşmaya çalışacağım uygun gördüğünüz takdirde.

Tabii, birinci soru olarak yani bitkisel, hayvansal ve gıda güvenliği alanında sorulmuştu. Bitkisel üretim alanından bahsederek, hepimizin bildiği gibi temiz su kaynaklarının azalması ve buna bağlı olarak tarımda kullanılan suyun miktarının giderek azalması bir ana zorluk olarak karşımıza çıkacak bu birincisi.

İkincisi, yine, küresel ısınmaya bağlı olarak -biraz önce de bahsetti- bitki gelişme periyotlarının değişmesi. Aslında dönem değişiyor, kayıyor ve buna bağlı olarak da bitkinin gelişme periyodları değişiyor. Dolayısıyla, bu ana zorluklardan bir diğeri olarak karşımıza çıkıyor. İşte daha erken çiçeklenme veyahut da daha geç meyveye yatma gibi nedenlerden dolayı ana zorluklardan bir diğeri bu olarak.

Üçüncüsü, yine, tarımsal üretimde en önemli kayıplardan bir tanesi de hastalık ve zararlıların artması ve değişmesi. İşte, bugün gördüğünüz gibi kahverengi kokarcayla ilgili buradan üç yıl önce bundan bahsetmezken kuzey Karadeniz'den itibaren, Doğu Karadeniz'den itibaren gelmesi ve şu anda Antalya'da bile zararlı seviyesine ulaşması bir diğer problem olarak ortaya çıkıyor. Bunların hepsi zaten iklim değişikliğine bağlı olarak gelişen şeyler, hastalık ve zararlı popülasyonunun artması ana zorluklardan bir diğeri olarak karşımıza çıkıyor.

Bir diğer söyleyebileceğimiz şey hayvansal üretim. Hayvansal üretimde sıcaklık, nem indeksinden dolayı hayvanların strese girmesi hem karkas verimlerinde hem de süt verimlerinde olan azalış. Buna bağlı olarak enstitülerimizde ve Bakanlığımızın ilgili birimlerinde yerli ırkların geliştirilmesiyle ilgili zaten çalışmalar devam ediyor, bunları ikinci bölümde ama bu da bir ana zorluk olarak karşımıza çıkıyor.

Yine, hayvansal üretimle ilgili olarak, kaba yem açığımız ve çayır, mera alanlarıyla ilgili problemler. Oradaki meraların alansal olarak azalması veyahut da var olan meralardaki otlatma kabiliyetinin düşmesi. Meraların yeniden reorganizasyona gidilmesi gerektiği üçüncü ana zorluk olarak karşımıza çıkıyor.

Yine, atıkların büyük bir problem olacağı görünüyor. Burada da soruda değerlendirildiği için yani atıkların değerlendirilmesi artık büyük bir sorun hâline gelmiştir. Özellikle Antalya'da sera atıklarının değerlendirilmesi büyük bir problem olarak ortaya çıkıyor ki bu Türkiye'nin diğer taraflarına da yayılabilecek ana zorluklardan bir diğeri olarak ifade edilebilir.

Peki, bu zorluklardan en çok etkilenen bölge? Tabii, en çok etkilenen bölge, en çok tarımsal üretimin de yapıldığı bölgeler olarak karşınıza çıkıyor. Bir Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni düşünürsek orada, çeltik tarımının yapıldığı Trakya Bölgesi'nde özellikle son yıllarda yaşanan asıl kuraklıklar -Levent Hocam oradan zaten Kırklareli'den- oradaki ana zorluklar olarak en fazla etkileyecek yerler olarak. Daha sonra yine İç Anadolu Bölgesi ve özellikle -biraz önce bahsedildi- kapalı havzalar. Bu kapalı havzalara su taşıyan sistemlerin geliştirilmesi ana zorluk olarak karşımıza çıkabilir.

Peki, bu tarımsal problemlerin daha çok yüksek olması muhtemel olan iklim değişikliği gibi yerlerde ne olacak? Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yüksek sıcaklık ve kuraklık olarak kendini gösterecek zaten bu bölgelerde. İç Anadolu Bölgesi'nde azalan yağış rejimiyle beraber bitki paterninin değiştirilmesi ve tarımsal verimde bir azalış olarak karşımıza çıkacak ve belki de toprak erozyonuna doğru zaten eskiden 1960'lı yıllarda Karapınar bölgesinde görülen olayları düzeltmeye çalıştık ama belki burada toprak erozyonu da çok daha farklı bir şekilde karşımıza çıkabilecektir.

Akdeniz Bölgesi'nde, yine sıcaklık artışıyla beraber, kentsel turizmden veyahut da ulusal turizmden kaynaklı problemler ortaya çıkabilecektir çünkü su kaynakları üzerindeki baskılar giderek artacaktır. Bu, aynı zamanda hem bitkisel üretimde hem de su ürünleri yetiştiriciliğimize, iç su balıkçılığıyla ilgili yetiştirmemizde de karşımıza çıkacak problemlerden bir tanesi. Ve yine bu alanlarda -biraz önce söylediğim gibi- hastalık ve zararlıların artışı bizi iklim değişikliği kaynaklı problemlerin daha çok olması muhtemel alanlar olarak gözümüzün önüne geliyor.

Tabii, bunlar aslında hepimizin bildiği şeyler ve bu söylenen faaliyetlere karşı alınması gerekli afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrasındaki aslında değerlerle almamız gereken tedbirler de var ama bunlar kâğıt üzerinde olduğu kadar uygulamaya geçirdiğimiz zaman da bazı problemlere neden oluyor. Bunların çözümünü de bulabilirsek ve uygulatabilirsek herhangi bir afet karşısında daha hızlı, daha pratik, kimsenin canı yanmadan daha hızlı bir şekilde tepki verebiliriz ve afetin zararlarını giderebiliriz diye düşünüyorum. Afet öncesi ve afet sonrasıyla da ilgili gelişmeleri ve çözüm önerilerimi ikinci kısımda vermeyi planlıyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederim.

Konuyla ilgili söz isteyen başka var mı?

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ZİRAİ METEOROLOJİ MÜHENDİSİ YÜKSEL NADAROĞLU - Kıymetli vekillerim, sayın hocalarım, hepinizi saygıyla selamlıyorum. İsmim Yüksel Nadaroğlu, Meteoroloji Genel Müdürlüğü adına burada bulunuyorum.

Sayın Ahmet Hocam da "tespitler" dediği için, müsaade ederseniz, son meteorolojik verilerle durumu tespit etmek, ortaya koymak istiyorum. Türkiye genelinde yağışlar çok az da olsa azalıyor, Türkiye'nin uzun yıllar ortalama yağışı 573 iken son yıllarda ortalama 545-550 milimetre civarında bir yağış alıyoruz. Yağışlarımızda önemli, çok fazla bir azalma -yok Türkiye genel olarak söylüyorum- ama bu içinde yaşadığımız sezon geçtiğimiz yıllardan çok farklı. Dün aldığım verileri sizlerle paylaşayım: Bu dokuz aylık dönem, 1 Ekim-30 Haziran döneminde aldığımız yağış miktarı 384 milimetre. Bu, son elli dört yılın en kurak dönemi; en kurak dönemi yaşıyoruz şu anda. Bunun etkilerini sahada fazlasıyla görüyoruz; tahıl üretiminde ciddi anlamda azalma, özellikle nisan ayındaki yağışların azlığı nedeniyle arpa ve buğdaylardaki kısa boyluluk ve yem oranındaki, saman oranındaki ciddi miktardaki azalışlar ve bunun hayvancılığa olan etkilerini fazlasıyla görüyoruz. En fazla azalan bölgemizi Güneydoğu Anadolu yani ne kadar ki tarım yılı dönemindeki yağışların sadece yüzde 47'sini almış, yüzde 53 geride. Ondan sonra yüzde 36'yla İç Anadolu, yüzde 30'la da Akdeniz Bölgesi geliyor.

Mevsimlere baktığımızda, mevsimlerin yağışlarında değişiklikler var. Mesela, sonbahar yağışlarında kısmi bir azalma, kış mevsimi yağışlarında az da olsa bir azalma, bunun tersine yaz mevsimi yağışlarında bir artma görüyoruz. İlkbahar mevsiminin yaşandığı önemli değişiklik şu an için söz konusu değil. Bu kuraklık, özellikle bu dokuz aylık kuraklık Güneydoğu Anadolu'yu çok büyük oranda etkiliyor. Akdeniz Bölgesi'nin doğusu, İç Anadolu ve Trakya Bölgemizin güneyi ile Ege Bölgemizin kuzeybatısını çok şiddetli şekilde kuraklık bu sene etkilemiş durumda. Evet, kuraklık olarak onu ifade ettim: Son elli dört yılın en büyük kuraklığını çok şiddetli kuraklık olarak şu anda yaşıyoruz.

Sıcaklıklarımız artıyor. Dünya Meteoroloji Örgütü 2024 yılını dünyanın en sıcak yılı ilan etti. Türkiye'de de 2024 en sıcak yıl oldu. 2024'ün dört ayı ciddi anlamda rekorlar kırdı. 2025'e bakarsak da -Levent Hocam da ifade etti- mart ayı uzun yıllardan 3 derece yüksektir yani uzun yılların en sıcak 4'üncü mart ayını geçtiğimiz günlerde yaşadık ve zirai donun etkili olmasının en büyük sebebi de bu; mart ayında artan sıcaklıklar bitkilerde erken uyanmaya sebep oldu, arkasından nisanın ilk haftası, 6'sından başlayan donlar özellikle 11-12 Nisan gecesi ülkemize çok büyük zararlara yol açtı. Bizim 2 bine yakın meteoroloji istasyonumuz var. Bunların yaklaşık 1.600-1.700 tanesi de kırsal alanda. Aslında hocalarım söylüyorlar: Daha çok istasyon yapılınsın ama bu mümkün değil yani biz Meteoroloji Genel Müdürlüğü olarak her bahçeye, her tarlaya bir istasyon kuramayız. Burada olması gereken şu: Bizim çiftçimize biz meteorolojik okuryazarlık kazandırmalıyız. Nasıl olacak bu? İlçesinde istasyon mu var? Ne ölçüyor? 10 derece ölçüyor. Kendi tarlasıyla olan ilişkisini kuracak. "Orada 10 derece sıcaklık olurken benim tarlamda kaç derece oluyor?" Aşağı yukarı sıcaklıklar 100 metrede 0,5 ila 1 derece değişir; bakısına, eğimine göre bunlar da değişebilir ama çiftçilerimiz artık meteorolojiyi yakından takip etmeli ve meteorolojik bilgiye sahip olmalı diye düşünüyorum. Biz Genel Müdürlük olarak bizim Meteoroloji Genel Müdürlüğünde "İklim ve Zirai Meteoroloji" diye bir Daire Başkanlığı var. Bu Başkanlık olarak biz birçok ilde çiftçilerimize ve Tarım Bakanlığımızın personeline bu konuda bilgilendirmeler de yaptık.

Bu anlamda, sıcak hava dalgalarında çok ciddi artışlar var. Türkiye genelinde eskiden 2-3 tane olan sıcak hava dalgası... Ki sıcak hava dalgasını biz şöyle tanımlıyoruz: Hava sıcaklığının 5 derece artması ve ortalama beş gün de devam etmesi. Bazı literatürlerde bu "üç gün" diye geçiyor ama son yıllarda sıcak hava dalgalarında çok ciddi artışlar var. Mesela geçtiğimiz aylarda biz 10 derecenin üzerinde sıcaklık artışı ve azalışlarını gördük. Dolayısıyla sıcak hava dalgalarında da çok ciddi artışlar var. Bu da bitkilerimizi strese sokuyor. Evet, zarar vermiyor belki ama onların fotosentez ve solunum yapmalarının dengesini bozarak bitkilerimizin veriminin düşmesine sebep oluyor.

Bu arada, soğuk hava dalgaları da sıcak hava dalgaları gibi önemli bir şey değil; tam tersi, soğuk hava dalgalarımız sayısal ve gün olarak da azalıyor.

Bu arada, sadece sıcaklık artışıyla birlikte şu da artıyor: Toprak sıcaklığımız da artıyor. Toprak sıcaklığının artması, topraktaki mikrobiyal hareketliliği de artırıyor ama bunun dışında, daha çok bizim tarımsal takvimimizi etkiliyor. Mesela Orta Anadolu'da hep ekim ayında ekimler olur ama ekim ayı artık sıcak geçtiği için, benim şahsi fikrim, artık bunun kasıma kayması lazım. Neden? Biz buğdayda şunu isteriz: Buğday ekildiği zaman yukarısı serin, altı sıcak olsun ki bitki köke gelişsin, üstü fazla gelişmesin. Ama tam tersi, ekim ayında hava sıcaklıkları hayli yüksek seyrettiği için bitki kök gelişmesi çok fazla olmadan daha çok üstten gelişiyor. Bu da kışın zarar görüyor. Dolayısıyla, ekim zamanlarında da artan sıcaklıklar ve toprak sıcaklıkları ekim zamanlarını da etkiliyor. Bunların üzerinde de ciddi çalışılması gerekiyor.

Donla ilgili olarak, bizim Türkiye'de donlu günlerin sayısı azalıyor artan sıcaklıklar karşısında ama donun şiddeti ve süresi artıyor. Bu da daha çok zarar veriyor.

Don demişken şunu da söyleyeyim: Ülkemizi 11-12 Nisanda en çok o gün etkiledi. Çünkü daha sonraki yıl onlar -artık bir don zararı görünce- çok fazla etkili olmuyor. Bu don da adveksiyon donu olduğu için hava kütlesi tamamen Türkiye'nin üzerine çöktü. Levent Hocam çok daha iyi bilir. Bu donlarda bizim bildiğimiz pervanelerin hiçbir anlamı olmaz. Neden? Pervanenin faydalı olabilmesi için radyasyon donu yani bir sıcaklık terselmesi gerekir. Yukarıda sıcak hava, aşağıda soğuk hava olması lazım. Pervaneye siz yukarıdaki sıcak hava ile alttaki soğuk havayı yer değiştirip 3 ila en fazla 4 derecelik bir etki yaratabilirsiniz, daha fazla da yaratamazsınız. Çünkü enverziyon şiddetine göre değişir ama en fazla 3-4 dereceyi bulur bu. Dolayısıyla, bu 4 derecelik

değişim sadece radyasyon donlarında etkili olur ama adveksiyon donlarında pervaneyi çalıştırırsanız bilakis daha soğuk havayla bitkinize daha çok zarar vermiş olursunuz.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Zaten elektriğin yeterli olması için... Mersin'de elektrik de kesilmiş, o pervane de çalışmaz

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ZİRAİ METEOROLOJİ MÜHENDİSİ YÜKSEL NADAROĞLU - İyi ki çalışmamış Sayın Vekilim, çalışsa daha çok zarar verecekti.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Altyapı yoktur.

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ZİRAİ METEOROLOJİ MÜHENDİSİ YÜKSEL NADAROĞLU - Bir diğeri de - meteorolojik veriler olarak söylüyorum- özellikle Ege ve Akdeniz'de sert çekirdekli kavruların ihtiyacı olan soğuklanma sürelerinde ciddi azalmalar meydana geliyor. Çünkü bizim minimum sıcaklıklarımız artıyor, dolayısıyla soğuklanma sürelerinin azlığı da sert çekirdekli kavrularda meyve çiçeklenmeyi etkilediği için döl verimini ve meyve tutumunu etkilediğinden verimde azalmalara neden oluyor.

Son olarak da hayvancılıkla ilgili söyleyeyim. Bizim bir çalışmamızda -web sayfamızda var- süt sığırları için "Sıcaklık Nem İndeksi" diye bir uygulamamız var. Bu, çiftçilerimize, hayvancılıkla uğraşan üreticilerimize üç günlük hava tahminleriyle hayvanları hangi saatlerde strese girecek; onu ortaya koyan bir çalışma. Şu var: Türkiye'de hayvancılığın büyük bir bölümü kültür ırkı sığırlarla yapılıyor yani süt verimi... Mesela, Burdur'da bir zamanlar haberleri de çıkmıştı "Türkiye'nin Hollanda'sı" diye tanıtılmıştı. Burdur'un özelliği bildiğim kadarıyla şu: Yüzde 96 oranında kültür ırkına sahip bir şehrimiz, çok yüksek bir süt üretimi var. Hatta ben şöyle bir haritayla bunu ortaya koymuştum. Evet, Türkiye'de en çok süt üretimi İzmir ve Konya'da ama alanı, yüz ölçümünü süt üretimine böldüğünüzde bana göre Burdur en yüksek üreten illerimizden bir tanesi. Bununla ilgili bir projeksiyon çalışması yaptık. Bu projeksiyon çalışmasında 2099'a kadarki iklim verileriyle baktığımızda ciddi anlamda kültür ırkı süt sığırlarında stres çok fazla artıyor ve bunun anlamı da süt verimliliğinde ve döl verimliliğinde çok ciddi sıkıntılar ortaya çıkartacak olması. Bunun yanında, afetler son zamanlarda artıyor ve buharlaşmalarımız da artıyor.

Çok teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkürler.

Buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI EĞİRDİR MEYVECİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ UZMANI ÖMER FARUK KARAMÜRSEL - Sayın Başkan, Levent Hocam bir iki tane madde saydı, Köksal Bey'in saydığı maddeler var, o maddeleri eğer arkadaşlarımız not aldıysa onun üzerine ilave yapmak istediğim iki üç madde var.

Bu üretimdeki dalgalanmalar Türkiye'nin ileriye yönelik üretim planlamalarında sıkıntı olacak iklim değişikliğinde. Bu da üreticilerde, fiyatlarda ve zarar gibi durumlarda sosyolojik olarak tarımsal üretimden kaçmalarına, uzaklaşmalarına neden olur. En önemli problemlerden bir tanesi budur.

Diğer bir problem de yine küresel ısınmayla birlikte biliyorsunuz hem endemik bitkiler bakımından hem çeşitlilik bakımından ülkemiz son derece zengin bir ülkedir fakat bu küresel ısınmayla birlikte biyolojik çeşitlilikte de bir azalma söz konusu olabilir. Birinci şeyin bence ana maddeleri, hocalarımızın söyledikleri üzerine bu.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, buyurun.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Doçent Doktor Davut Keleş Tarım Bakanlığı, TAGEM Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanı.

Şimdi, ben buradaki haziruna bakıyorum, vekillerimizden tutun hocalarımıza, biz Tarım Bakanlığı kısmına veya diğer şeylere; hepimiz tarımcıyız, tarımdan yana olan insanlarız yani ortak paydaşımız tarım ama tarıma etki edenler bizler değiliz, esasen biz kendi kendimize konuşuyoruz. Tarımı etkileyen en önemli sorunlardan bir tanesi şehirleşme. Bizim "asalak şehirleşme" dediğimiz şehirleşme, ondan sonra suyun öncelikle enerjide kullanılması, madencilik, bunların değişik bakanlıkların veya sanayinin... "Su kıt." diyoruz, olan suyumuzun kirlenmesi, bunlara yönelik bizim buradan...

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA NUMAN OĞUZ - Bunların tarım arazileri üzerine güneş enerjisi...

NEJLA DEMİR (Ağrı) - Ben de tam o konulara...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Güneşi karıştırmayalım. Maden Kanunu'nda biliyorsunuz zeytini söküp kömürü çıkarmaya yol açıyor o zaman

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Şimdi, bizim tarımı etkileyen burada başka paydaşlar da var, onlara yönelik biz ne yapacağız?

NEJLA DEMİR (Ağrı) - Aslında ben de tam o konuya değinecektim, oradan alıp devam edeyim mi hocam?

Ben Ağrı Milletvekili Nejla Demir, herkesi saygıyla selamlıyorum. Öncelikle, bu kadar kıymetli bilim insanlarıyla böyle bir çalışmayı yürütüyor olmak gerçekten gurur verici bir şey, onu söyleyeyim. Hocama da tam da o nokta alayım diye söyledim.

Şimdi, görünen o ki gelecekte ciddi bir su sorunu bizi bekliyor. Şimdi, bitkisel üretim açısından üretim aşamasında çok su isteyen ürünler var. Bu ürünlerin gelecekte üretilmiyor olması, üretimin sekteye uğraması bir krize sebep olur, özellikle de hayvansal üretim kısmında bu ürünlerin üretilmiyor olması hayvansal gıda krizleri de yaratacaktır. Bu bir problem tespiti.

İkincisi, imara açılan tarım arazileri çok ciddi bir sorun ya da bugünlerde -az öncede arkadaşlar da değindi- güneş panelleri kurulmak istenen, yüzey alanı kullanılmak istenen mera alanları var. Ağrı'da da yoğun bir şekilde başlandı, yoğun bir şekilde maden sahaları açılıyor. Bunlar ciddi problemlerin başında geliyor bence üretim açısından da.

Bir üçüncüsü de barajların hâlâ yapılıyor olması. Yani hem o su yatakları, su kaynakları, hem o su kaynaklarının etrafındaki yaşam formlarının tehlikeye giriyor olması da yine problemlerden biri; bu üçüne değinmek istedim Hocam.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederiz Sayın Vekilim.

Ben ufak bir şey yapayım, en azından katkı olması açısından. Şimdi, iklim değişikliğiyle ilgili doğrudan bağlantı kuracak olursak bu önümüzdeki süreçte yaşayacağımız en önemli sorun -pek çok hocamızın da özellikle Levent Hocamın da bahsettiği- su, karşılaştığımız esasında en büyük sorun, suyun azlığı, suyun azalmaya devam etmesi. Diğer bir sorun sıcaklığın yükselmesi

ki Meteoroloji Genel Müdürlüğünden katılan Yüksel Bey'in ifade ettiği gibi. Bu bizim önümüzdeki süreçte karşılaşacağımız en büyük sorunlardan bir tanesi; sıcaklığın yükselmesi, suyun azalması. Tabii, bu, bir diğer taraftan bitkilerin ki özellikle meyve ağaçlarının yıl boyu bulundukları yerde, ekolojiyle bire bir karşılaştıkları için buna uyum sağlama yeteneklerinin belki hemen hemen ortadan kalkması. Yani tek yıllık bitkilerde belki bunu bir nebze olsun çözebiliriz ekim tarihlerini değiştirerek, yetiştiricilik tarihlerini değiştirerek ama çok yıllık türlerde özellikle, bizim bunu düzenleyebilme imkânımız şu anki mevcut hâliyle hemen hemen yok gibi. Niye? Çünkü biz bahçelerimizi, meyveliklerimizi elimizdeki mevcut verileri kullanarak yapıyoruz. Yani mevcut meteorolojik verileri esas alarak o bölgede hangi tür, hangi çeşit yetiştirilebilir, ona karar veriyoruz. Fakat önümüzdeki süreçte mevcut bölgelerin artık iklim yapısı büyük ölçüde değişime uğrayacağı için bitkilerimizin ona uyum sağlayabilmesini de burada çok büyük bir sıkıntı olarak karşımıza çıkacak, özellikle çok yıllık bitkilerde. Tek yıllık bitkilerin, dediğim gibi, sonuçta, belki ekim tarihini, yetiştiricilik zamanını değiştirebiliriz ama meyve ağaçlarında bunu şu anda hızlı bir şekilde dönüştürebilme imkânımız çok zor, kaldı ki elimizdeki çeşitlerimiz bu mevcut değişime de belki çok uyumlu değil şu anda, bir de böyle bir sorunumuz var. Yani onlara yönelik gerekli hazırlıkları da belki daha ileriki dönemlerde yapmamız lazım. Bu açıdan, özellikle böyle bir fikir ileri sürerken, görüşler ileri sürerken bunları da dikkate alacak şekilde değerlendirme yaparsak çok memnun olurum.

Buyurun Hocam.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Teşekkür ediyorum Başkanım.

Sayın vekillerim, sayın katılımcılar; saygılar.

Ben esas meslek itibarıyla bir hidrobiyologum, aynı zamanda da su ürünleri mühendisiyim. Tabii, biz hep sadece bitkisel ve hayvansal konuşuyoruz, ya meyve sebze ya da keçi, koyunu, ineği şey yapıyoruz; bir de balıkçılık ekonomisi var Türkiye'nin. Özellikle çipura ve levrekte Avrupa'nın en çok balık üretilen ülkesiyiz, bir numarasıyız. Yine alabalıkta Avrupa'nın bir numaralı alabalık üreticisiyiz. Keza, bu hem suyun miktar olarak yetersizliği hem ısınması nedeniyle kalitesinin düşmesi Türkiye'de alabalık yetiştiriciliğini en kritik hayvansal sektör hâline getiriyor. Örneğin, alabalıklar 18 derecenin üzerinde hastalanmaya başlar ve 20 derecenin üzerinde ölmeye başlarlar. Bu nedenle, büyük akarsuların debisinin artması ve ısınması alabalığı birinci derecede kritik balık yapıyor.

İkincisi: Deniz suyu sıcaklığı bu yıl sanırım ilk defa 28 dereceyi geçti ve bu da balık yetiştiriciliği açısından, çipura, levrek kafeslerinde yine çok büyük bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Bir diğeri: Hepimiz görmüşüzdür, Türkiye'de 500-600 tane büyük baraj var, binlerce küçük gölet var, bu her göletin içerisinde eskiden birkaç tane kafes olurdu, alabalık kafesi olurdu, bu yıl dikkat ettim, neredeyse bütün kafeslere balık konulamadı çünkü sezon çok kısa. Hem su seviyesi çok az Sayın Vekilim hem de normalde kasım ayında 20 derecenin, 18 derecenin altına düşmesi gerekirken su sıcaklığı, düşmüyor. Normalde mayıs ayında 20 derecenin üstüne çıkması lazımken nisan ayında çıkıyor. Sezon çok kısa olduğu için iç sularımızda ne yazık ki balık yetiştiremiyoruz.

Bir diğeri yine: Yoğun hiçbir göle bir akarsu akmıyor. Neden? Barajlar yüzünden. Bu barajlar biliyoruz ki bölge iklimini az çok değiştiriyor mikroklima olarak ama esas bu barajların büyük etkisi suyun hidrolojik rejimi üzerine. Yani bütün kılcallara biz müdahale edersek... Yani vücudumuzdan bile biliriz, kılcal tıkanca o organınız işlevsiz hâle geliyor. Dolayısıyla mutlaka bu küçük barajlardan etkin olmayanların bu yeni dönem iklimsel koşullarda kapatılması lazım. Orada 10 milyon metreküp su depolarsak kullanıyoruz fakat 1 milyon metreküp su depo olursak kullanamıyoruz, öyle duruyor barajın ölü hacminde, o su havaya buhar olup gidiyor. Dolayısıyla, elimizdeki 1 milyon metreküp suyu da havaya vermiş oluyoruz. Kesinlikle bunun yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Bir de özellikle su açısından düşünürsek artık bu bir zorunluluk yani bu bir tercih meselesi değil, hani "Şunu yetiştirelim, bunu yetiştirelim." gibi, ne yetiştirebilirsek. Evet, ben en çok muz yetiştiriciliğinden para kazanabilirim ama yetiştirirsem ama ortada su yok, koşullar uygun değil. O zaman ben ne yetiştirebilirim? Amasya elması yetiştirebilirim, onu yetiştirmeye çalışmamız lazım.

Şimdi şöyle bir şey var: Doğanın kendi laboratuvarı var -işte, "biyolojik seçim" diyelim, "evrim" diyelim- milyonlarca yıldır devam ediyor. Bitkiler genetiklerinde yüzlerce don gördüler, yüzlerce kuraklık gördüler, yüzlerce rüzgâr gördüler, radyasyonlar gördüler. Onun için bitkiler mutlaka bir yolunu buluyor. Buradaki tek sorun bizim aşırı insan merkezci olmamız, "Ya, bir dikelim ağabey, bin kilo alalım; bir inekten 50 litre süt alalım." Yani eğer böyle olsaydı Cengiz Han Avrupa'yı işgal edemezdi, Moğol atlarını satar, hepsini İngiliz tayı alırdı; e, onlarla da zaten yol alamazdı. Yani biyolojik çeşitlilik çok önemli, bu bakımdan, özellikle ilçeleri, köyleri gezelim; mikroklimaya bağlı olarak nerede hangi, çeşitler yetişiyorsa onların üzerinden gidelim diyorum çünkü orada zaten doğanın yaptığı bir deney var, gerçek bir durum söz konusu. Yeni bir şeyleri öğrenmeye çalışmak bizim için zaman kaybı olacaktır.

Teşekkürler.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Buyurun Sayın Vekilim.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Ben de Ömer Fethi Gürer, Niğde Milletvekiliyim.

Şimdi, değerli arkadaşlar, bir şeyin altını çizelim: Bizim konuştuklarımızın uygulayıcıları kimler olacak? Türkiye'de yüzde 70 bildiğini ektiyor, yüzde 30 da ne kazanacaksa ona dönüştürüyor. Öyle olunca insan malzemesinden işe başlamak lazım, çiftçi yaş ortalaması 56. Bunlara bir şeyi anlatabilmenin farklı biçimde... Sizin söylediklerinizi uygulama alanına taşımanın kendisi için de önemli kültürel ve eğitime dayalı bir dönüşümü lazım. "Anızı yakma." diyorsun, bir bakıyorsun, anızı yakıyor, diyorsun ki "Ya, toprağa zarar veriyor, hayvanları yok ediyor, oradaki doğal dengeyi bozuyor." ama anız yakılıyor, hiç değişmedi bu.

Bir de olayın tespiti olduğu için söyleyeyim: Türkiye -işte, şöyle kırk yıldır bu gerçekleşti- ticari tarıma döndü, burası konuştuklarımızı biraz da o konuşturuyor. Toplu, benzer ürün üretim alanlarının oluşmasıyla ortaya çıkan bir tablo. Benim çocukluğumda bu şöyleydi: Dedemin mayıs ayında olan armudu vardı, haziranda olan armudu vardı, temmuzda olan armudu vardı, ağustosta olan armudu vardı, eylülde olan armudu vardı, ekimde olan armudu vardı. Niye? Pastacılık yapıyordu dedem, orada bir ağaçtan 4 kasa aldığına pazara çıkardı mı geçimini sağlıyordu. Şimdi globalleşen dünyada bütün iktidarların da birbirinden al verlerinde kendi kendine yeterliliği aramıyor, bir yerde de ticaret alıyor. Örneğin, Türkiye buğdayda kendi kendine

yeterliliğini sağlayamaz mı? Sağlar ama ne yapıyoruz? Her yıl Rusya'dan, Ukrayna'dan ortalama 8-10 milyon ton buğday getiriyoruz. Sonra onu Türkiye'de işliyoruz, un yapıyoruz, makarna yapıyoruz, yurt dışına satıyoruz. Yurt dışına sattığımızda kamuoyunda ne diye övünüyoruz? "Dünyaya en çok makarna satan ülkeyiz." diye övünüyoruz. Şöyle övünmüyoruz: "İtalyanlar kadar satıp İtalyanlar kadar para kazanıyoruz." demiyoruz çünkü dünyanın en ucuz makarnasını biz satıyoruz, onun için en çok biz satıyoruz. Orada katma değerli üründen sağlanacak faydayı tartışmıyoruz. Tespit olgusu üzerinden baktığımız zaman ticarileşen tarımın da bu yaşadığımız sorunlarla önümüzdeki süreçte döngüsünü nasıl sağlayacağız? Önemli. Ben Niğde'de gittim, 600 dönüm elma bahçesi; Ermenistan'a gönderiyor, Kazakistan'a gönderiyor, Türkiye'de hiç satışı yok, sıfır ürün var, sıfır. Soğuk hava deposu boş, bu yılki yurt dışı ticari bağlantısı gerçekleşmeyecek, onun pazar kaybı var, soğuk hava deposunda çalışan işsiz kalıyor, tarım işçisi işsiz kalıyor. Biz zirai donu ne diye konuşuyoruz? Ürün üzerinden konuşuyoruz. Tarım işçisinin işsizliğini, soğuk hava deposunun boş kalmasını, sabit çalışanların işsizliğini, ilaç, gübre, tohum satanların bu dönemde ilaç ve gübre için gelene "Ya, bahçemde ürün yok, ben sana bunu versem neyle ödeyeceksin?" sorgusunu bütünüyle baktığımız zaman tespit olarak içinde olduğumuz süreç bize öğretici bir süreç olmalı.

Bir, ürünlerle ilgili konuştuğumuz desenleri ne kadar kabullenecek üretkenler? Üretkenleri kabullendirdiğimiz zaman onların pazar payını nasıl yaratacağız? Az önce anlatmaya çalıştım, biz endüstri 3,5'tayız, 4'e geçtik. 4'e geçtiğimiz zaman büyük fabrikalardan işçi çıkarışları olacak ve bunun çözüm yeri bana göre tek yer tarım. Katma değerli ürün üretmek. Bu süreci doğru yönetmemiz lazım, onun için yaşanan sorun kadar bu işi önümüzdeki süreçte kimle nasıl yapacağımızı da sorgulamalıyız.

Şimdi diyor ki Sayın Levent Şaylan "meteorolojik okuryazarlık" Meteorolojiden... Biraz evvel söyledim ya bunun espri kadar da gerçekliliği var, yaşadığımız için söylüyorum. Biz bir konuda paylaşım yapıyoruz, insanların çok ilgilendiriyor 50 tane. Bir de hiç olmayacak bir konu var, bir bakıyorsun 5 bin tane. Ya, bu manasız bir şey diyorum. Bu nasıl, bu kadar gelir insanlar? Kendilerini ilgilendiren bir şeyi insanlara yansıtmak için de yeni yöntemler gerekiyor. O bilgiye onu eriştirebilecek arayışlar sağlamamız gerekiyor.

Biraz evvelki konuşmamda söyledim, tespitler oluşsun diye belirtiyorum: Klasik olan, bilinen, uygulananlarla sonuç değiştirme şansımız yok. Onun için farklılaştırmayı yaratacak arayışları geliştirmemiz lazım. Atatürk ne demiş: "Benim sözlerim bilimle çelişirse bilimi tercih edin." Öncelikle bizim tercihimiz bilim olacak, bilgiyle, bilimsellikte konuşmadan yapılan her işin sonunun olumsuzluğa gittiğini öğrenmemiz lazım. Şimdi şöyle, kadenci bir toplumda adama diyorsun ki: "Ya, don olmuş, niye sigorta yaptırmıyorsun?" "Ya Cenab-ı Allah böyle takdir etti" "Arkadaş, Allah akıl vermiş, gel buraya sigortanı yaptır, kasko yaptırırken her yıl kaza yapmadığın hâlde parayı veriyorsun, tarım sigortasına niye vermiyorsun?" diyorsun. Orada tespit olarak yurttışı bu bilgiye eriştirip buluşturacak bir anlayışı da yaratmamız lazım. Bir ticari tarafın Türkiye üzerindeki değerlendirmesine bakmak lazım.

Şimdi, biz konuşurken ne diye bakıyor bazı arkadaşlar? "Ya, bu CHP de eleştiriyor." Arkadaş, söylediğimiz eleştiri üzerine değil, tarımın siyaseti olmaz. Sonunda gıda olmazsa, ben her zaman söylüyorum, en iyi İHA'yı yap, en iyi TOGG'u yap, en iyi tankı yap, gıda yoksa savaşı kaybedersin. Gıdayı doğru planlamanın yolu da dediğim gibi, onu üretenden başlayarak sonuçta ondan sağlanacak faydaya kadar da bir bütün içinde olaylara bakmak lazım. Biraz evvel söyledi Bakanlık, üretimi yirmi iki yıl geçmiş, planlama kelimesi yoktu. Sayın Bakanla birlikte planlama geldi. Tarım sayımı yoktu, yirmi yıldır ülkede envanter yok. Şimdi, bilim insanısınız, neye göre yapacaksınız? Tarım sayımıyla ortaya çıkacak tabloya göre yapacaksınız. Bunlara bütünsel bakmak lazım; tespit olarak söyledim, yine söylüyorum: Mevcudu doğru değerlendirip geleceğe doğru kurgularsak biz bu işi aşarız; karamsar olmaya gerek yok, çözüm var, çözümü yaratacak olan bilgi, bilimsellik ve bunu destekleyecek altyapıyı doğru kurgulamak. Onun için bunları da tutanaklara geçtiği için kayıtlarda olsun istedim.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederim Sayın Vekilim.

Birinci oturumun son sözünü ben Levent Hocama vermek istiyorum, özellikle tespitleri var bu konuyla ilgili. Bununla ilgili görüşlerini alalım Levent Hocamın.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Efendim, ben 1'inci maddeyi, zaten görüşleri aldık, onu tekrar söylemeye gerek yok.

En azından ilk sayfayı geçmek açısından söylüyorum: 2'nci madde için de benim de burada dinlediklerim çerçevesinde "Tarım sektöründe bu zorluklardan en çok etkilenen ve etkilenecek olan alanlar hangileridir?" diye sorulmuş. Öyle gözüküyor ki ilk madde çok yıllık bitkiler etkilenecek gözüküyor. Öncelikli olarak bunlar.

İkincisi, özellikle tek yıllık bitkiler geliyor ve kuru tarım yapılan alanlar başta geliyor. Daha sonra tabii, sulı tarım yapılan alanlar etkileneceği için.

Üçüncü madde, hayvancılık ve su ürünleri, balıkçılık etkilenecek gözüküyor.

Dördüncü maddede tarım, sanayi etkilenecek diye söyleyebiliriz. Bunun dışında ilaveler varsa yazılı olarak zaten alınacak bunlar.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Arıcılığı acaba etkilemez mi?

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Hepsini etkilenir, etkilenir.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Bir de desende yeni bir ürüne gireceğin için yine onlar da etkilenecekler.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Şimdi, tabii, buradaki arıcılık, ormancılıkla da alakalı tek yıllık ve çok yıllık bitkilerle de alakalı. O da yazılabilir, haklısınız, ilave edilebilir bunlar.

Diğer maddede "Hangi bölgelerde iklim değişikliği kaynaklı tarımsal problemlerin çok daha yüksek olması muhtemeldir?" diye sorulmuş. Buradaki genel görüşüm, dinlediklerimden ve benim şahsi kanaatim Akdeniz ikliminin etkili olduğu yerler aslında ilk etkilenecek yerler gözüküyor ve ikincisi de özellikle kuru tarım alanları etkilenecek gibi gözüküyor, buna diğer alanları da sonradan ilave edebiliriz ama bizim ülkemizdeki tarımın büyük bir kısmı kuru tarımla yapılmaktadır, ikincisi de ülkemiz önemli bir Akdeniz

iklimi etkisi altındadır ve iklim başka ülkeler tarafından çalışılmıştır Türkiye; belki bizim araştırmacıların haberi vardır, belki de yoktur. Dolayısıyla bu ikisi yeterli olur.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Hocam, burada bir şey sorabilir miyim, sizden bilgilenebilmek için soruyorum: Bu bilim insanları yaptıkları çalışmalarda diyorlar ki Akdeniz'in bu yüz yıl içinde depremde yaşam bitecek, yukarı doğru gelecek. Peki, Karadeniz'in bu süreçten etkilenmiyor mu tamlamaya? Çünkü okuduğum makalelerin çoğunda o yazıyor.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - İklim bilimci arkadaşların söylediğine göre, meteorolojik olarak en az etkilenecek yerlerden bir tanesi orası.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Karadeniz mi?

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Evet.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Oraya mı taşınalım?

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İKLİM BİLİMİ VE METEOROLOJİ MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. LEVENT ŞAYLAN - Artık nasıl isterseniz.

Efendim, ben beş buçuk civarı ayrılacağım ama şöyle söylemek lazım: Türkiye'de bu işler biraz geç fark edildi, gerçek bu.

Ben Avusturya'dan size bir örnek vereyim, otuz beş yıl öncesinden yapılan bir projeden ki durumumuzu anlayalım. Bu ülke küçük bir ülke bize göre ama ülkesinde yetiştireceği 3 tane bitkinin gelecekte üreticilere iklim değişirse tavsiye edelim mi diye 1990'lı yıllarda çalışmaya başladı. Yani 90'lı yıllardan bahsediyoruz, Türkiye o zamanlar bunun farkında bile değildi. Şimdi, bizim yapmamız gereken iklimin ne kadar değiştiği tabii ki önemli ama 5 derece sıcaklık artacak belli yerlerde diyelim, yağışlar yüzde 20-30 azalacak diyelim, bunun etkisi ne olacak sorusu aslında tarım. Hepimizin burada konuştuğu şey tarıma da etkisi ne olacak? Tarıma etkisi sadece iklimle mi alakalı? Hayır. Yani bu işi bilen, hem tarımı bilen biri olarak değerlendirerseniz iklimin etkisi var çünkü çatısız bir fabrika tarım sektörü ama diğer taraftan diğer faktörler de var. Yani dolayısıyla o faktörleri de bizim bununla beraber desteklememiz gerekiyor. Bunu yapabilmek için de Türkiye'nin beyin potansiyeli var. Siz bu beyin potansiyelini iyi değerlendirmeniz gerekir. İyi değerlendiremezsiniz o zaman doğal olarak beş sene sonra da aynı toplantıyı yaparız, bazı şeyler yapılmış olur ama aynı şeyleri konuşuruz çoğunlukla diye düşünüyorum.

Ben fazla uzatmayayım, zaten 3'üncü maddedeyiz.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederim.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Ahmet Hocam, ben Vekilimize bir şey söylemek istiyorum: Az önce araştırma enstitülerindeki personelin çakılı kalmasıyla ilgili ıslah araştırmaları açısından bir şey söylemişti. Biz üniversitede esasında bizim sorununuz daha başka. Tarım Bakanlığının tabii ki bir bütçesi var, TAGEM'in bütçesi var; bu projeler destekleniyor Bakanlık tarafından ama bizim esas kaynağımız TÜBİTAK. TÜBİTAK'ın proje formatı bizim ıslah çalışmalarını yürütmemiz için uygun değil. Bu konuda eğer Meclis olarak vekiller olarak bir faaliyet gösterirseniz çok memnun oluruz.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Bu komisyon raporuna öneririz.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Ben buraya yazacağım onu.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Tamam Hocam.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Teşekkürler.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Hocam haklısınız, en büyük sorun bu.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Yani o yönetmelikle yeterli mi yoksa kanun mu gerekiyor?

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - TÜBİTAK'ın proje formatlarıyla ilişkili bir konu bu. Yani TÜBİTAK'ta...

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Hiçbir şeye gerek yok. Hocam, şunu söyleyeyim ben size. Ben hâlâ anlamış değilim. Yurt dışından geçenlerde yine Komisyona gelmişlerdi. Hocam aynı gün gelmişti Meteorolojiden. Şu anda Avrupa Birliği'nin proje şartlarına bizim şu anda yapmamız gereken kendimize uygun projeler üretmemiz lazım. Bizim o standart projelerle değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içerisindeki ihtiyaçlarla ilgili bizim projeler hazırlamamız lazım yani oradaki o işte, size gelen o IPARD'dandır, şuradan buradan, o yurt dışı, AB'den gelen projeler hep aynı konularla ilgili, standart geliyor, onun dışına çıkamıyorsunuz. Burada bizim yapmamız gereken, benim düşüncem ve olması gereken de o; bizim kendimize göre proje taslaklarını hazırlamamız lazım, ona göre çıkmak gerekiyor. Değerlendirme yaparken de o kurullar da bunu göz önüne alarak ülkenin menfaatlerine ve çıkarlarına göre o projelerin yapılması gerekir diye düşünüyorum.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Yani şu anda TÜBİTAK projelerinin maksimum süresi otuz altı ay. Takdir edersiniz ki otuz altı ayda bir ıslahı yapmanız mümkün değil.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Hiçbir şey olmaz.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - En azından bunu 3 parçaya bölüp ilk aşamasını destekledikten sonra ben bilmeliyim ki ikinci aşamasında da bu devam edecek eğer başarı kriterlerini sağlarsam. Sağlamazsam zaten çöpe gider.

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) - Hocam, haklısınız yerden göğe kadar, burada en büyük sorun bu. Ben o tarımsal araştırmalarla ilgili söyledim ya ıslah çalışmalarında... Islah çalışmasının bilinmediği veya tam analiz edilmediği için sonuca gitmekte zorlanıyoruz ama bir de şöyle bir şey var: Çeşitliliği elde ediyorsunuz, proje elde ediyorsunuz ama bilinmiyor.

Şimdi ben -Tarım Bakanımız burada yine, sol tarafımızda- TİGEM embriyo çalışması yürütüyordu, çuvallandı, ondan sonra şu anda ben mutlu oldum ve içerisinde bulunduğumuz şu kompleks sayesinde, üniversite sayesinde embriyo çalışması ayrı

bir proje olarak yürütülüyor. O kadar kaynak heba edildi ve o yurt dışından getirilen hayvanlar vardı, onların embriyoları, her şey bitti yani kaynak da gitti. Burada doğru adreslerde, doğru yerlerde işlem yapılırsa gider.

Şimdi, geçtiğimiz günlerde Sayın Komisyon Başkanımız da ifade etti; şimdi bakın, üniversite olarak burada veteriner fakültesi embriyo çalışması yapıyor, ne kadar güzel. Tabii, hocam ama doğru adresesiniz.

Şimdi, orada o iş, o kadar kaynak ve maddeler boşa gitti; yıl da boşa gitti, kaynak da boşa gitti.

Ben fazla uzattım, kusura kalmayın.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, son söz istemiştiniz herhâlde.

MÜSIAD HOLLANDA ŞUBE BAŞKANI ALİ KÖKLÜ - Sayın vekillerim, sayın hocalarım; merhabalar diliyorum. Ben önce kendimi tanıtayım: İsmim Ali Köklü, MÜSIAD Hollanda Başkanlığını yürütmekteyim. Aynı zamanda DEİK Türkiye Hollanda İş Konseyi Başkanlık görevi üyeliğimiz var.

Ben Hollanda'da yaşıyorum otuz beş yıldır, Hollanda'da otuz yıla yakındır tarım sektöründe iştigal ediyorum. İlk Hollanda'ya gittiğim zamanlarda birkaç yıl eğitim döneminden sonra serada işçi olarak çalışma hayatıma başladım. Daha sonra da biyolojik, natürel ve organik gübre üretimi sektöründe iştigal etmekteyiz.

Bu arada ben kendimden sonra hemen Cees Bey'e de biraz sonra müsaadeniz olursa bir mikrofon vereceğim. Kendisi esasında nükleer enerji mühendisi, firmamızın CEO'sudur ve tarım uzmanıdır. Dünyadaki tarım iyileştirilmesiyle alakalı da çalışmalarımız mevcuttur.

Şimdi, mikrofonu aldım, teşekkür ediyorum. Öncelikle bu Komisyon için herkese teşekkür ediyorum, çok kıymetli olduğunu düşünüyorum.

Ben, kısaca, müsaadeniz olursa Hollanda'dan biraz bilgi vermek istiyorum: 41.500 kilometrelik bir karede -her zaman diyoruz ya klişe olarak "Konya kadar bir ülke nasıl bu kadar başarılı oluyor." diye- bulunan Hollanda'nın 41.500 kilometresinin ortalama yüzde 13,5'i denizden doldurularak yapılmıştır, yaşam alanı oluşturulmuştur. Hollanda tarım ülkesi biliyorsunuz, dünyada iki numarada, Avrupa'da bir numarada. 2024 yılını ortalama 135 milyar euroluk bir tarım ihracatıyla kapattı Hollanda. Bu konuda çalışmaları hâlen de devam ediyor. Wageningen Üniversitesini biliyorsunuz, ben Mehmet Akif Ersoy Üniversitesine benzetiyorum Wageningen'i. Dolayısıyla mutlaka iş birliği olmasını da düşünüyorum Wageningen Üniversitesiyle. Biz de oradaki firmalarımız da Wageningen'le iş birlikleri yapıyoruz, AR-GE çalışmalarına destek oluyoruz ve destek alıyoruz.

Hollanda bugün... Sayın Ağrı Milletvekili de muhabbette kooperatifçilik üzerine konuştuk. Biliyorsunuz, Birinci Dünya Savaşı sırasında Hollanda çok büyük bir kuraklık ve tabiri caizse açlık dönemi geçirdi. Ondan sonra, Hollanda almış olduğu sert bir reform kararları şunu söylediler: "Hollanda var olduğu müddetçe hiçbir zaman hiçbir Hollandalı açlıkla mücadele etmeyecek." dediler, böyle bir karar aldılar ve bundan yola çıkarak da şimdiki duruma geldiler. Bizde yağmur bol olur, biliyorsunuz, Hollanda'da gözümüz açamayız yağmurdan, çok nadir sıcaklık olur ama sıcaklık olduğunda da bayağı bir sıcaklık olur, kurak olur. Hatta ben gelirken de 39 dereceyi görmüştüm Hollanda'da.

Şimdi, yağmurdan yola çıkarak birçok çözümler Hollanda'da üretiliyor, donla alakalı da üretiliyor. Geçtiğimiz yıllarda eksi 5, eksi 10 derecelerinde donla mücadele etti Hollanda. Tabii, o söylemlerinden yola çıkarak bu birçok probleme çözümler üretildi Hollanda'da. Donla alakalı çözümler var, kuraklıkla alakalı çözümler var, işte, pestisitlerle alakalı ciddi çözümler var; bu anlamda çalışmalar devam ediyor. Ben yedi yıldır Türkiye'de sahadaydım tarım olarak; birçok çiftçimizle görüşüm, şirketimizle görüştük, bölgeleri ziyaret ettik, birçok bölgede ürünler tespit ettik, baktık, gördük. Türkiye'de de birçok sorunumuz var. Az önce, çok özür dilerim, konuyu atlardım, Sayın Vekilimizle kooperatifçiliği konuşurken yani esasında çözümün ben kooperatifçilikten başlaması gerektiğini düşünüyorum ama bunun da gerçekten kontrollü olması lazım. Yani biraz öz eleştiri yapacağım ama Türkiye'mizde kooperatifçilik biraz daha şirketleşmiş konumuna gidiyor. Şimdi "kooperatif" ve "bölgesel olarak tarım destekleyici odalar" diyoruz biz Hollanda'da ama umarım açıklayıcı olmuştur. Tarımsal o bölgedeki çiftçiyi destekleyici yerler olmalı yani buralara ziraat mühendislerimiz atanmalı, onlar eğitilmeli ama bunların mutlaka kontrollü götürülmesi gerektiğini düşünüyorum ben, sürdürülebilir olmalı.

Türkiye'deki en büyük karşılaştığım sorunlardan bir tanesi de bilinçsiz tarım yapıyoruz maalesef. Çiftçimiz bölgesindeki bir ziraat, bu gübre satan bayilere gittiğinde hep şunu söylüyor: "Ben geçen sene yapraklarda biraz yanma gördüm, şu kadar verim aldım, işte, 20-20-40 kullanmıştım; bu sene ne kullanayım?" diyor ve orada çalışan veya firma sahibi arkadaşımız da "Bu sene de, işte, 15-15-30 kullan." gibi filan tavsiyelerde bulunuyor. Alıyor, götürüyor, onu kullanıyor, bu sefer farklı bir şeyle karşılaşıyor. Yani biz esasında sorunu sorunla çözmeye çalışıyoruz diye bir algı olmuştu bende. Kesinlikle ben bunların biraz daha kontrolü götürülmesinden yanayım. Zaten gelecek yıllarda da kimyasal olarak bir azaltmaya gitmek zorunda olduğumuzu biliyoruz. Biyolojiye dönecek, biyolojik ürünlere dönecek tarımlar; evet, biyolojik çözümlere dönecek, natürel çözümlere dönecek.

Yine, kusura bakmayın, sürekli Hollanda'dan örnek veriyorum ama yanlış anlaşılmasın lütfen, orada daha çok iştigal ettiğim için, araştırmalarımı yaptığım için. Mesela, Hollanda'da veya farklı devletlerde bunların birçok çözümleri var teknoloji olarak. Mesela, bizim en çok şey yaptığımız, hoşumuza giden çözümlerden bir tanesi biyolojik bir SAAT teknolojisi dediğimiz... Bunlar çeşitlendirilebilir. SAAT teknolojisi nedir? Silisik Asit Agro Teknoloji; biz bunları Wageningen Üniversitesinde defalarca çalıştık, defalarca uyguladık; çok eski değil ama çok yeni bir teknoloji de değil. Ne yapıyor bu teknoloji? İşte, kurak olan bölgelerde ürünü strese daha iyi hazırlayarak kuraklığa dayanıklılık zamanını uzatıyor. Ne yapıyor bu teknoloji? İşte, bu pestisit oranlarının ciddi oranda oluşmamasına sebep oluyor yani oluşan pestisiti düşürmüyor ama oluşmamasına sebep oluyor. Bunun gibi birçok faydalarını şey yapıyoruz. Tabii, bunları çeşitlendirilebilir, birçok teknoloji var bununla alakalı.

Benim buradaki naçizane tavsiyem, iş birlikleri yapmak, bilgi alışverişinde bulunmak, bu tür var olan teknolojileri ülkemize getirip üzerine daha da katarak gerekirse bunların da ihracatını yapmak gibi düşünülebilir. Dolayısıyla, ben kısaca böyle bir giriş yaptıktan sonra müsaadeniz olursa, zamanımız da varsa sözü Cees Bey'e bırakmak istiyorum ve bununla alakalı da eğer yine Komisyonumuzun izni olursa biz geniş çaplı bir rapor hazırlamak istiyoruz Komisyona sunmak adına.

Ben teşekkür ediyorum bana sabrettiğiniz için.

YURT DIŞI SEKTÖR TEMSİLCİSİ CEES VAN STEE - Adım Cees Van Stee. Bir nükleer enerji mühendisiyim, aynı zamanda kimya mühendisliği de okudum Hollanda Delft Üniversitesinde. Yirmi yıl boyunca petrokimya endüstrisinde çalıştım, Rexil Agro firması.

Bizim burada temel inancımız doğanın bütün cevapları da içinde barındırdığı yönünde. Bir hayvanın veya bitkinin genomuna baktığınızda iki çeşit adaptasyon görürsünüz. Bunlardan bir tanesi hızlı olandır ve diğeri de yavaş olan adaptasyondur. Örneğin, biz bitkinin soğuğa ve sıcağa adapte olmasını istediğimizde seçilime bakarız. Adaptasyonun çok hızlı olmasını istediğimiz zaman da biyostimülanlara bakarız, böylece farklı ortamlara çok hızlı adapte olabildiğini bekleriz. Bitkinin dayanıklılığı için optimum ekosisteme bakmanız gerekir.

Üçüncü baktığımız şey de simbiyoz ilişkisidir. Bitkinin hangi durumlarda adapte olmadığına bakarız.

Mikrobiyomuna bakarız bitkinin, aynı zamanda da mantarın simbiyozunu kontrol ederiz.

Türkiye'de de soğuk dayanıklılığına baktığımızda biyostimülanların eksi 8, eksi 10 dereceye kadar yararlı olabileceğini gördük. Burdur'da mavi yemiş, Adana'da da ıspanak için baktık; eksi 8, eksi 10 dereceye dayanıklı olduğunu gördük.

Biz inanıyoruz ki Türk tarafına danışmanlık yapabiliriz. Sıcak, soğuk gibi stres faktörleri abiyotik streştir, biz bu konuda danışmanlık yapabileceğimize inanıyoruz. Bu alanda Türkiye tarafının daha fazla araştırmaya ve daha fazla iş birliği yapmaya ihtiyacı olduğunu düşünüyoruz. Bunun olumlu yan etkisi de bitki bir kere daha dayanıklı hâle geldiğinde verimi de artacaktır.

Türkiye'de Erzurum ve Burdur'daki üniversitelerimizle iş birliği yaptık, çok farklı çiftçilerle çalıştık, aynı zamanda TİGEM'le de iş birliği yaptık. Bu testlerin raporları sizin inceleyebilmeniz için mevcutlar, böylece sonuçlarına siz de bakabilir, inceleyebilirsiniz.

Hollanda'da kullandığımız yaklaşımların ve çözümlerin Türkiye'de yararlı olabileceğini düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederim.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Sayın Başkanım, bir cümleyle misafirimizin anlattıkları TAGEM araştırma enstitüleri tarafından denenişir değışik yerlerde, değışik ürünlerde, değışik bakteri ve değışik unsurlar da kullanılarak denenişir, araştırılıyor, çiftçilerimize de öneriliyor.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederiz Sayın Başkan.

Şimdi, birinci oturum kısmını, soru kısmını bitirmiő olduk bu şekilde.

Beş dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 17.06

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 17.15

BAŞKAN: Adem KORKMAZ (Burdur)

BAŞKAN VEKİLİ: Bülent TÜFENKİ (Malatya)

SÖZCÜ: Nilgün ÖK (Denizli)

KÂTİP: Mehmet Celal FENDOĞLU (Malatya)

----- 0 -----

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, Çalıştayımızın İkinci Oturumunda, özellikle iklim değişikliğiyle ilgili karşılaşacağımız sorunlara karşı yapmamız gerekenler, tavsiyelerle ilgili bölüm var. Burada, soruları ayrı ayrı, madde madde değil de bu sorunun bütününe genel itibarıyla bir çözüm önerileriniz varsa bu şekilde gidersek, tahmin ediyorum zamanı daha etkin bir şekilde kullanabiliriz. O nedenle -zaten sorular önünüzde var, elinizdeki formlarda- bu soruların hepsine bütün olarak tavsiyelerinizi, görüşlerinizi belirtirseniz zamanın daha etkin kullanılması açısından daha faydalı olacağını düşünüyorum. Bu konuyla ilgili, İkinci Oturumla ilgili görüşleri olan, bununla ilgili tavsiyeleri bulunan var mı?

Buyurun Köksal Bey.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ TEMSİLCİSİ DOÇ. DR. KÖKSAL AYDINŞAKİR - Teşekkür ediyorum Başkanım.

Bir stenograf arkadaşın yanında oturduğum için mikrofonun önemini bana hatırlattı Sayın Başkan, teşekkür ediyorum. Yanımda çok değişik şeyler yazıyor, ne yazdığını ben bilmiyorum, benim konuştuklarımı farklı dile çeviriyor sanırım. Tekrar teşekkür ediyorum Başkanım.

Tabii, bu İkinci Oturumda 4 adet soru var. Bu 4 adet soru üzerinde genel fikirlerimi ifade edeceğim çok da dağıtmadan çünkü bunlar sizde toplanacak, biz buradan gittikten sonra siz çalışmaya devam edeceksiniz, bunları rapor hâline getireceksiniz sanırım.

Tabii, birinci başlık altında, sektörde karşılaşılan iklim değişimi risklerine karşı ön plana çıkan çözüm önerileri var. İlk bölümde de bahsedildi, en önemli olarak ortaya çıkan çözüm önerilerinden bir tanesi, abiyotik ve biyotik streslere yani hastalık ve zararlılara karşı biyotik olarak kuraklık, sel, dolu, afet, soğukluk stresine karşı da toleranslı çeşit ıslahıyla ilgili. Zaten biraz önce de söylediğimiz gibi Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü altındaki 49 tane enstitümüzde bu çalışmalar yapılıyor, yapılmaya devam ediyor günün gelişen koşullarına göre fakat bunun tabii ki yaygınlaştırılması söz konusu. Üreticinin eline bu dayanıklı çeşitlerin, daha doğrusu -tırmak içerisinde dayanıklı- toleran çeşitlerin ulaştırılması gerekiyor yöreye özgü koşullar itibarıyla.

Dijital tarımın yaygınlaştırılmasıyla ilgili çalışmalar, ön plana çıkan çözüm önerileri olarak... Artık dijital teknoloji her yerde de kullanılıyor. İşte, tarım 4.0, tarım 5.0, endüstri -Sayın Vekilim söyledi- 3.5, 4; bununla ilgili dijital tarım tekniklerinin yaygınlaştırılmasıyla ilgili çalışmalar da ön plana çıkan çözüm önerileri arasında ifade edilmekte.

Tabii, Türkiye topraklarının organik madde ihtiyacı oldukça düşük zaten. Özellikle örtü altı yetiştiricilikteki sera topraklarının organik madde ihtiyacı yüzde 2 civarlarında, oldukça düşük. Bu, bütün patojenleri etkiliyor tabii, bitkisel üretimi etkiliyor. Türkiye topraklarının organik yapısını artırıcı önlemlerin de bu ön plana çıkan çözüm önerileri arasında olması gerekiyor çünkü birim alandan daha fazla verim almaya yönelik çalışmalar yapmamız gerekiyor çünkü tarımsal alanlarımız gün geçtikçe daralmakta çeşitli baskılar nedeniyle. Dolayısıyla bunun önüne geçmek için 1 dekar alanda daha önceden on kilo alıyorsak 20 kiloya çıkmanın sonuçlarını tartışmamız gerekiyor.

Bir anlamda, yine bu afetlerden sakınmak için ürün çeşitliliğine, ürün programlaması içerisine girilmesi gerektiğini de ifade etmek isteriz.

Bir de tabii ki yem bitkilerinin, klasik yem bitkilerinden ziyade, klasik yem bitkilerinin yerine daha fazla kaba yem ihtiyacımızı karşılayabilecek, yeşil silajlık madde miktarı yüksek, biyokütle verimine sahip çeşitlerin yine bu münavebe içerisinde ele alınması bir noktada alternatif çözüm olarak, ön plana çıkan çözüm olarak söylenebilir.

Yine, çevresel riskler anlamında da yani atıkların yönetimi anlamında da tarımsal atıklardan biyogaz ve kompost üretimiyle ilgili tesislerin ya da altyapıların oluşturulmasına da ihtiyaç var diye olarak ifade etmek isteriz.

İkinci soruya cevap olarak da karşılaşılabilecek yani tarımsal üretimde karşılaşılabilecek risklerin üstesinden gelebilmek için de stratejiler soruluyor burada. Burada tabii ki devletimiz tarafından 2006 yılından beri başlanılan zamanda bölgelere göre bir tarım politikası ya da bitkisel üretimin yetiştirilmesi söz konusuydu. Ömer Hocam söyledi, Türkiye'de 950 alt havzaya bazlı çalışmalar 2006 yıllarında başlatıldı, agroekolojik zonlar oluşturuldu. Hangi bölgede, hangi alanda, ne tür tarımsal bitki yetiştirilmesiyle ilgili bilgiler yapıldı, şimdi de yapılıyor, suya göre üretimden bahsediliyor zaten. Bunların sahada bire bir karşılığının olması gerekiyor, bununla ilgili tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Tabii, bunun yanında hep iş gelip dönüp dolaşıyor, suda bitiriyor. Su hasadı tekniklerinin geliştirilmesi gerekiyor yani hem kentsel alanda hem de tarımsal alanda su hasadı tekniklerinin yaygınlaştırılması için teşviklerin verilmesi gerekiyor. Bununla ilgili hem tarla koşullarında hem de kentsel alanlarda altyapı çalışmalarının oluşturulması ve yağmur suyunun depolanması gerekiyor. Özellikle örtü altı yetiştiriciliğinin yapıldığı yerlerde artık bir sera alanı planlanırken mutlaka ve mutlaka yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması ve yağmur suyu hasadı tekniklerinin bu seraların içerisinde, olmazsa olmaz bir kontrol sistemi içerisinde olmasına yönelik de stratejilerin geliştirilmesi gerekiyor.

Tabii ki 2012 yılından beri -yanlış hatırlamıyorsam- basınçlı sulama sistemlerine karşı verilen devletimiz tarafından yüzde 50 hibe destekleri var. Bu desteklerin her yıl artırıldığını biliyoruz. Bunların özellikle basınçlı sulama sistemleri içerisinde de uygun olan yerlerde yüzey üstü damla sulama yerine yüzey altı damla sulama sistemlerine de verilmesi, buna uygun altyapıları veyahut da yönetmelikler içerisine alınmasında yarar var.

Tabii ki TAGEM tarafından 2014 yılından beri yapılan çalışmalarda hangi bitkilerin yüzey altı damla sulama sistemiyle çalıştırılması gerektiği, yetiştirilmesi gerektiği noktasında TAGEM'in elinde yapılmış çalışmalar var. Bu çalışmaların yine sahaya aktarılmasında da yarar vardır diye düşünüyoruz.

Aynı zamanda biyoçeşitliliği korumamız gerekiyor. Türkiye 12 bin tane bitki çeşidine sahip bir ülke diyoruz, 12 binden fazla. Bu biyoçeşitliliği koruyacak, küresel ısınmanın olumsuz etkilerinden koruyacak tedbirlerin de ivedilikle alınması gerekiyor.

Üçüncü soru olarak: İklim değişikliğinin olası risklerine karşı alınan tedbirler nelerdir? Tabii ki Bakanlık -biraz önce de söylediğim- sulamada modernizasyonu yani su verimliliği seferberliğini başlattılar zaten ve tarımsalda suyun yüzde 77'lik kısmının -yüzde 72'ydi bu, son yapılan Tarım Orman Şûrası'ndan sonra Türkiye'deki su kaynağının yüzde 77'si- tarımsal anlamda kullanıldığı düşünülürse ve burada da yüzde 70 oranında, yine, yüzey sulama sistemlerinin kullanıldığı ifade edildiğine göre...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Bir şey burada soruyorum Bakanlıkla ilgili olduğu için.

Şu kaçak kuyular yüzde 95, yüzde 5'i ruhsatlı. Şimdi, kuyu kaçak olduğu için banka kredileri damlama, yağmurlama sistemine bu kuyuların geçmesine olanak tanımıyor. Bakanlığın, bu konuda, mevcutlarda kuyunun varlığı varsa ona da doğrudan kredi verilmesi yönünde düzenlemeyi sağlaması olası mı?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ TEMSİLCİSİ DOÇ. DR. KÖKSAL AYDINŞAKİR - Sayın Vekilim, buna bu oturumun dışında cevap verebilirim ama ben DSİ yetkilisi değilim.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - DSİ'yle ilgisi yok bu işin.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ TEMSİLCİSİ DOÇ. DR. KÖKSAL AYDINŞAKİR - Dolayısıyla, kendi özel fikrim var ama burada buna cevap vermemin pek de doğru olmadığını düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Devam etmek isterim.

Biraz önce söylediğim gibi, araştırma merkezleri tarafından zaten abiyotik, biyotik streslere dayanıklı veya toleran çeşitleri genişliyor. Biraz önce söylediğim gibi, alınan tedbirler kapsamında, bunların yedi iklim yedi bölgede bunlara uygun altyapıların oluşturulması ve çiftçi kooperatifleri aracılığıyla veya örgütler aracılığıyla, tarım il-ilçe müdürlükleri aracılığıyla bızatihi çiftçiye ulaştırılması gerekliliğine inanıyoruz.

İl bazında hazırlanan kuraklık eylem planları var, havza bazında hazırlanan yine havza eylem planları var, taşkın su koruma planları var; bu planların da kitapta kalmaması, rafta kalmaması, bızatihi sahaya inmesi için gerekli altyapı işlemlerinin de yapılması gerekliliğine inanıyoruz.

Son olarak da tabii, Türkiye'nin tarımda sürdürülebilir stratejileri nelerdir? Türkiye'de var olduğundan beri ya da Anadolu topraklarında her yıl bununla ilgili stratejiler geliştirilir; geçmişte de geliştirildi, şu anda da geliştiriliyor ama baktığımız zamanda da işte, söyleyebileceğimiz, Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Kalkınma Projesi (DOKAP), KOP ve DAP gibi projelerle zaten stratejiler ele alıyoruz.

Kendi tohumunu kendi üreten biz birçok tarla bitkisinde ve birçok sebze yüzde 50'lerin üzerinde, bazı bitki tohumlarında ise yüzde 90'ı aşan civarlarda kendi tohumumuzu kendimiz üretiyoruz ama bütün ürün gruplarında kendi tohumunu kendi üreten bir şekilde yapılaşma içerisindeki çalışmalara destek verilmesi gerektiğine de inanıyoruz ve iklime karşı değil, iklime dirençli değil, iklime uyumlu bir stratejinin geliştirilmesi gerektiğine inanıyoruz; en azından bu enstitüdeki arkadaşlarımızla beraber ortaya çıkardığımız, bu toplantı amacıyla oluşturduğumuz fikirlerdir.

Nazık davetleri için, tekrar, Komisyona çok çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Buyurun Yusuf Bey.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Sayın vekillerim, ismim Yusuf Ersoy Yıldırım, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü Öğretim Üyesiyim. Su ve sulamayla kırk yıla yakın yaklaştık.

Önce Sayın Vekilimin sorusuna cevap vereyim: Türkiye'de güçlü bir sulama sektörü var. Kaçak kuyuların çoğu da - özellikle Konya, Orta Anadolu- kendi parasıyla bu sistemleri alıyor. Bu sistemler eskiye göre çok ucuz. Türkiye yüzde 98'e ulaşmıştır sulama ekipmanlarını yerli üreten olarak.

Diğer bir husus da Basınçlı Sulama Sanayicileri Derneğinin belirlediği rakamla bu sene sadece yüzde 42'sini ülkeye satmış, diğerini ihraç etmiş. Aslında sulamaya, suyu dikkatli kullanmaya yönelik güçlü bir özel sektör oluştu. Ve daha hoşuma giden noktayı da söyleyeyim: Şu an damla sulama ve yağmurlama sulama ekipmanlarındaki kullanılmış eski boruları tekrar eriterek yüzde 72 oranında atık malzemeden borular yapılıyor. Ucuz ama neden? Bu, Türkiye için büyük bir kazanç.

Diğer bir husus, su verimliliği seferberliği başlattık. Demek ki sorun var ki seferberlik var. Peki, buna çözüm ne? Burada Meclisin özellikle iki rakama dikkat etmesi lazım. Teknokratlar, akademisyenler her zaman tek bakış açısıyla bakar. Para varsa iş yapılır dünyanın her yerinde ama tarımsal üretimi ve pazar odaklı planlamadığınız sürece bugünkü yaşadıklarımız yaşarız. "Suya göre tarım" diyoruz. Evet, bu konuda yapılmış o kadar çok rapor ve şeyler var ki ama ben eminim ki buradaki Su Yönetimi Genel Müdürlüğünün şu ana kadar 17 havzada yaptırdığı sektörel tahsisindeki bitki desenlerini açıp bir kişinin okuduğunu sanmıyorum. Demek ki bilgi var; paylaşmadığınız, kullanmadığınız sürece hiç kimseye faydası yok.

Diğer bir husus: "İklim değişiyor." diyoruz. Ya, geçmişte de havadaki buluta bakarak dedelerimiz belli tedbirleri almıyor muydu? Bugün de ona bakan var ama bunun dijital teknoloji ve geldiği nokta itibarıyla tarımsal erken uyarı sistemleri var. Yarın Uluborlu'ya gideceksiniz, bir sorun. Ben Türkiye'de ilk defa bundan yaklaşık yirmi iki yıl önce belediye hoparlörlerinden işte "Elmada kara leke var, ilaçlamayı yap." diyen bir şey var Türkiye'yi -demin Yüksel arkadaşına sordum- Meteoroloji Genel Müdürlüğünün 2 bin civarında gözlem istasyonu var. Halkın elinde olan tarımsal erken uyarı amaçlı sayısının kaç olduğunu tahmin edersiniz? 4.500'ün üzerinde ama bilgiyi paylaşmıyoruz, paylaşmadığınız sürece herkes kendini kurtarır. Dolayısıyla, bu birlikteliği bir araya getirmek lazım. En son Manisa Büyükşehir Belediyesi Tarım İle devretti, yaptığı güzel bir iştir. Onun için, bunların internet ortamında, cep telefonu uygulamalarında ta ilkokullardan tanıtılması lazım ki don olduktan sonra veya hastalık olduktan sonra "Ah! Vah!" hiçbir şeyi çözümüyor.

Suya gelince... "Suya göre tarım" diyoruz, belli ilçeler belirlendi. "Biz suyu ne kadar dikkatli kullanıyoruz?" sorusunun cevabı Türkiye'de ortada. Neden ortada? Çiftçi boyutunda yer altı suyu kullanıyorsa... Konya bunun başta örneği, 212 sulama kooperatifi var ve hepsi; ya, yüzey sulama uygulayanı kalmadı. O zaman çiftçiye de kimse suçlamasın diyorum. Bu yapı bir şekilde

yapılmıştır. Şimdi, ona bu su hasadıyla birlikte suyu doğru kullanmak, gece sulamalarını teşvik etmek, buharlaşmayı azaltacak önlemleri anlatamadığımız sürece bizim profesörlüğün, sizin vekilliğin veya kimsenin... Yani görevimizi tam yapmış olmuyoruz.

Şimdi, gelelim, bir slogan var Bakanlık tarafı... Şimdi, Ali Recep Nazlı Bey'i bir yerde oturduğumuzdan hatırlarsa. Tarıma da o yıllardan sonra girdi. Diyorlar ki: "Türkiye basınçlı borulu sisteme kara verdi." Türkiye'nin tüm sulama alanlarını basınçlı borulu sisteme geçirmek için yani evimize suyun geldiği şekilde gelişmesini benim torunumun çocuğu da göremez. Dünya bunu yüzey sulama içinde, damla ve yağmurlamayla yapıyor ama DSİ'ye henüz anlatamadık. Neden bunu söylüyorum? Her yıl Devlet Su İşlerinin işlettiği alanlarda rakam konuşulur. 2023'ü yayınladı, 2024'e yasak konuldu. Türkiye'de sulama randımanı yüzde 49. Sayın Vekilim, bunun anlamı şu: 51'ini sene çöpe attın, iklim değişse ne olacak? Sen elindekini dikkatli kullanmadın.

Dolayısıyla, Türkiye -Avrupa Birliği'nin direktmesiyle mi, zorlamasıyla mı, artık neyse- nehir havzaları yönetim planları hazırlamaya başladı, havza kuraklık eylem planları hazırlamaya başladı, taşkın yönetim planları hazırlıyor. Burada aslında dağınık birçok bilgi var; su kaynakları, doğal kaynak havza bazında ve alt havza bazında yönetilir ve bütün bunları bir arada, bütüncül bir yapıyla, o ölçekte... Yani Antalya'daki soruna benim Ankara'dan müdahale etme şansım yok.

"Ticari tarım" dediniz. Evet, ihracat amaçlı çalışanlar zaten onu tam anlamında yapıyor. Bugün seracılıktaki verim Sandıklı'daki topraksız seralarda, jeotermalle ısıtılanlarda 65-70 tona çıkmış vaziyette ama Antalya'da iki dönemde 40-50'yi zorluyor. Onun için, biz önce elimizdeki kaynakları doğru kullanmayı bilmeliyiz. Teknoloji bize bir şeyleri getiriyor; "akıllı tarım" diyoruz, "dijital tarım" diyoruz. Ne olursa olsun, tarımdaki onu kullanan mühendis, üretici, her kimse doğru kullanmadığı sürece ondan da beklenen bir yarar sağlamayacağını düşünüyorum.

Saygılar sunuyorum.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Hocam, bir-iki soru sorabilir miyim?-

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Tabii, buyurun.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Sayın Hocam, şimdi, ne kadar ölçümleniyor bilmiyorum. Ben Su Grubunda yaklaşık on yıl Genel Müdürlük yaptım Taşdere, Niksar'da filan. Türkiye'nin yer altı sularının bu alanda, doğal kaynak suyu noktasında kullanılması yerine yer altı sularının kullanımına da izin veriliyor. Biliyorsunuz "içme suyu" yazıyor kahverengi etikette. Şimdi, buradan ne kadar suyun çekildiği sanayiye veya bu yolla tüketimi çok biliniyor mu bilmiyorum ama önüne gelen yer altı suyunu bu şekilde kullanır oldu.

Bir de şu var, çok merak ettiğim için soruyorum: Şimdi bu deniz suyunun arıtılmasıyla ilgili büyük yatırımlar yapıyor İsrail filan, kullanıyor. Biz, o dönemde bazen bulduğumuz suları birden fazla kum havuzundan geçirdiğimiz zaman kum değerlerini daha tüketilebilir noktaya taşıyoruz. Şimdi, mesela Akdeniz'de bu dağın tepesine -hani maliyeti yüksek diye kullanılmayabilir ama teknolojiyi soruyorum, merakımdan soruyorum- suyu bassak, bu tarafa gelmeyecek biçimiyle ve o tuzlu suyu dağlardan aşağıya yangınlarda yok olan alanlarda denesek acaba o kendi kendini artırarak aşağıya indiğinde...

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Yok, o kadar yarı kuraklık iklim kuşağında, buna akademisyen olarak katılmıyorum.

Birinci husus şu, Sayın Vekilim...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Yok, olur mu olmaz mı?

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Şu an anlattığınız şekliyle olmaz ama ben sadece şunu söyleyeyim Türkiye'de şöyle bir soruyu siz bana çıkardınız şimdi. Devlet Su İşleri, bütün bu deniz suyunu arıtarak sulamada kullanma hesabı yaptı; Akdeniz'in metreköp maliyeti 0,60 sent, Karadeniz 0,45 sente çıktı.

Biz diyoruz ki: Bu arıtmalara Türkiye'nin gücü dayanmaz ki arıtmaların en büyük maliyeti enerji maliyetidir. Biz öncelikle tarımda bu suyu doğru kullanmalıyız.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Yani doğal akışı içinde kendi kendine...

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Yok, tuzu eritemezsiniz. Tuzu eritseydiniz...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Tutuculuğunu sağlamaz mı? Dağın en ucundan bırakıp ovaya gidinceye kadar filtre...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Yok, bıraksa bile Sayın Vekilim bozuyorsunuz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Toprağını siz bozuyorsunuz. Zaten Türkiye'deki şu anki...

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Yok, ölü toprak için konuşuyoruz.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Tabii, tabii.

Yani sudaki tuz miktarı fazlaysa siz bununla sulama yapıyorsanız zaman boyutunda tuzluluk artacak, o tuzlulukta köklerde suyu almasını engelleyecek.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Peki, Hocam.

Şunu araştırdınız mı, bir de onu sorayım. Tünel açmak kolaylaştı. Hani cumhuriyet dönemindeki gibi kazma kürek...

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Onu eninde sonunda Doğu'dan getireceğiz Aras'tan, Fırat'tan.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Karadeniz'e akan sular var boşa, Akdeniz'e akan var. Bunların yönü değiştirildiğinde maliyet şu an fazla olabilir ama yüz yıl sonra için böyle bir yatırım...

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Çin şu anda yaptı, biz de yapmak zorunda kalacağız ama ben bir sulamacı olarak ona gelene kadar elimizdekini dikkatli kullanalım diyorum.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Teşekkür ediyorum.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. YUSUF ERSOY YILDIRIM - Ben teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Buyurun Sayın Vekilim.

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Tekrar teşekkür ederim, sağ olun.

İki Urfalı konuşmuş, konuşmuş, sonra demişler ki "Ya, gel essahtan konuşalım."

Şimdi, Tarım Bakanlığına önerimdir: Burası bir öneri yapmalıdır; tarım stratejik sektör ilan edilmeli. Teknoloji olmadan yaşamak zor ama yaşanılabilir sonuçta. Bu olmadan yaşayabiliriz ama buğday olmadan yaşayamayız. Yani bu çalıştay bunda ısrar etmeli, tarım yirmi birinci yüzyılda, sadece bizde değil zaten dünyada da öyle, yerelleşmeyle paralel stratejik sektördür, bu çalıştay bunu önermelidir. Bir bu.

İki, yine sadece Türkiye'de değil; doğaya, çevreye biz ticari nesne olarak bakıyoruz sınırsız kâr hırsıyla, bu lazım değil. Tarım Bakanlığına yine önerimdir, çağrımızdır; doğaya, çevreye saygı ve sevgiyle yaklaşma propagandasını yapmalıdır. Doğa bizimdir, çevre bizimdir, bizim yaşam alanımızdır; sadece kâr edeceğimiz, para kazanacağımız, ticaret yapacağımız bir nesne değildir. Bu önemlidir. Tarım Bakanlığı bunu nasıl formüle eder, nasıl reklamını yapar?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Bir de sadece Tarım Bakanlığı olmaz Sayın Vekilim.

SİNAN ÇİFTYÜREK (Van) - Hayır, devlet olması lazım, doğru diyorsun, doğru. Bu önemlidir.

Üçüncü önerim, ya, şimdi bu kullan-at-tüket, nasıl tüketirsen tüket, değil mi? Bu kullan-at toplumu eğer derinleşirse... Mesela, şimdi, diyelim ki Asya, dünya nüfusunun yüzde 40'ını barındırıyor yanılmıyorsam, Afrika'nın... Avrupa Birliği, Amerika düzeyinde tüketim toplumlari çözülürse dış dünyanın kaynakları yeter mi sayın bilim insanları? Yetmez. Buna ilişkin büyük bir karşı duruş lazım; başta bilim, üniversiteler olmak üzere, Hükümetin bu kullan- toplumu... Sipariş veriyor, diyor ki: "Bana 300 tane gömlek yap." Altı ay sonra "Bunun şurasına küçük bir şey yap" diyor. Bir de ben diyorum ki en fakirimizin 30 tane gömleği, 40 tane pantolonu var. Yani bu kullan-at toplumu eğer sınırlandırılmazsa hiçbir tedbir işe yaramaz, karşılık bulmaz. Bunun üzerine Bakanlık ne yapar, nasıl eder bilmiyorum, hani nasıl eskitirsen eskit meselesi var ya, yine sınırlı tüketim meselesi önemlidir. Benim ulaştığım kaynaklara göre başta buna benzer oteller olmak üzere yani açık büfe olan yerlerde tabii başka yerlerde de gıdamızın yüzde 40'ı çöpe gidiyor, doğru mu, yüzde 40'ı. Yani öyle diyorlar. Obezite zaten Türkiye'de şu anda hızla yükseliyormuş. Buna ilişkin hakeza bir devlet politikası olarak bunun üzerine gitmek lazım. Ya ben böbrek nakilliyim, tuzlu yememem lazım, sabahleyin zeytin tuzsuzdur herhâlde dedim, aldım, sonra baktım ki fena tuzlu. Ya koysan bir dert, tabağıma almışım mecburen yedim. Yani buna ilişkin de bir tutum lazım, Bakanlık nasıl yapar, sadece Bakanlık meselesi de değil hakeza.

Şimdi, bu fosil yakıt meselesi önemli mesele. Ekonominin fosil yakıttan özgürleşmesi lazım. 21'inci Yüzyıl budur, buna ilişkin politikalar geliştirilmesi lazım ve naylon istilası dehşet verici bir şey. Denizlerde -şu anda rakam elimde değil- okyanuslarda zaten ne kadar ton birikmiş, balıklardan daha fazlaymış. Dolayısıyla buna ilişkin de hakeza bir şey lazım, bir politika lazım devlet katında.

Hepimiz diyoruz ki ekoloji, ekoloji, ekoloji! Ben Van'da da söyledim, "ekolojistim" demek ayrı bir olay, ekolojiyi yaşamak ayrı bir olay! "Ekolojistim" diyorsun naylonu, kâğıdı, çöpü, hepsini aynı torbaya koyuyorsun; işte doğanın canını okuyorsun. Tedbir al, alma; işe yaramıyor ki buna ilişkin bir şeyler lazım. Uzatmayayım, öbür önerilere katılıyorum.

Bir de şimdi GAP'tan bahsetti Sayın Hocamız, ben GAP'ı biliyorum, gezdim de en son obruklar oluştu GAP'ta biliyorsunuz tuzlanmadan dolayı ve yine biliyorsunuz tarihten Mısır, Akad, Babil uygarlıkları erken tuzlanma nedeniyle yıkıldılar. Yani burada mesele şu, ince bir nokta var, çok ince bir nokta var: Sulamak bir dert, suladığın zaman iki dert. Bu ney? Bakanlık ne yapıyor? Burada ince ayar bir politika lazım çünkü Urfa GAP bölgesi, belki de doğal yapısı... Tarihte uygarlığın merkezi, biliyorsunuz, tarımın ilk boy verdiği; doğa, güneş, suyun muazzam bir ahengi var, uyumu var. Şimdi, o yapay sulama meselesinde de çok hassas, ince ayar bir şey lazım. Sulamak bir dert, sulamamak iki dert, vallahi GAP, Güneydoğu Anadolu Projesi çölleşmeyle yüz yüze.

Sağ olun, var olun.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim Sayın Vekilim katkılarınızdan dolayı.

Mustafa Hocam, buyurun.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Evet, tekrar teşekkür ediyorum.

Ben şimdi hem Köksal Hocamızın hem de diğer hocalarımızın saydıklarının dışında hemen ilave önerilerime, çözüm önerilerime hızla girmek istiyorum.

Belki de Türkiye özellikle ekolojik avantajları nedeniyle şu ana kadar tarımsal üretimde çok fazla bize bir sıkıntı yaratmadı ama artık bence tam tersi oldu ve bundan sonra sadece biz bilimi ve teknolojiyi kullanarak Türkiye'de de tarım yapabileceğiz yani önce bunun altını çizelim. Yani bilim ve teknoloji olmadan artık tarım yapamayacağız, bu dönem bitti. Peki, bunun ilk yolu nedir? Türkiye'nin her bir noktasının, bakın, her bir noktasının, metrekaresinin iklim verilerini çok iyi çıkarmanız gerekiyor. Bunu niçin söylüyorum? Antalya'da, avokado don zararı oldu, yolun bir tarafında var, bir tarafında yok, sadece yol bölüyor bakın alanları, neden? Çünkü o nokta belki de don cebi, daha çukur, bir taraf daha meyilli, rüzgâr alıyor. O zaman her birim metrekarenin sıcaklık verilerini çıkarıp buraları belirlememiz gerekiyor. Bu sayede biz neyi de belirlemiş olacağız? Belki kısa ve uzun vadeli çözümler olarak da belirttiğimiz zaman bu sıcaklık ve iklim verilerine bağlı olarak geleceği de planlamamız gerekiyor. Hangi bölgede, hangi türleri, hangi çeşitleri ileride yetiştirebiliriz, bunları da planlayarak bilim doğrultusunda en azından gelecekte bu tür iklim krizlerinin olumsuz etkilerini en aza indirebiliriz, önce buradan başlamamız gerekiyor. Yani her bir metrekaremizi adım adım bilmemiz gerekiyor.

Şimdi, ikinci konu, Türkiye'de ne yazık ki biz sadece komşumuzun ürettiği ürünün fiyatına bağlı olarak üretim desenlerini belirliyoruz. İşte, avokado 50 lira, o zaman avokadonun bin metre rakımına bile neredeyse avokado diktik biz. Bakın, şu anda

zarar olan bölgelerin birçoğu avokadonun normal yayılım alanları değil. O hâlde bununla ilgili olarak belki de Tarım Bakanlığının çok radikal çözüm önerileri getirmesi gerekiyor. Yani bu alanlara göre ürün desenlerinin hangisine uygun olduğunu belirlemeli ve bunun dışında asla dikimlere izin vermemesi gerekiyor. Bu da bence çok acil çözümlerden biri olması gerekiyor.

Şimdi, diğer önemli bir konu, belki şu ana kadar hiçbir şekilde gündeme gelmedi. Türkiye'nin çok önemli bir kaynağı var, nedir bu? Jeotermal enerji kaynağı var. Bu jeotermal enerji kaynaklarının mutlaka üretime her bir metrekaresinin kazandırılması gerekiyor. Örtü altı üretiminin de bu anlamda yaygınlık kazandırması gerekiyor. Sadece bir örnek vereceğim: Geçen yıl Dünya Turunçgil Kongresi Kore'nin Jeju Adası'nda yapıldı, belki birçoğunuz bu adayı duymadı. Bu ada 700 bin ton mandalina üretiyor ve tamamı örtü altında üretiyor mandalinaları bakın ve mayıs ayında hasat edip 10 dolardan, 15 dolardan pazarlıyor. O hâlde biz de bu alanları bu tür yani hem katma değeri yüksek ürünler olarak üretmeliyiz hem de bu dengeyi sağlamamız gerekiyor, bunun da altını özellikle çizmemiz gerekiyor.

Yine, bölgelere göre, şimdi, yeni bir ceviz bahçesi kurulacağı zaman herkesin ilk sorduğu ne, "Hangi çeşidi yapayım?" Yüzde 90 isim de verebilirim "chandler" diyor ama bunun rakıma göre uygun olup olmadığını hiç kimse bilmiyor. Bakın, şu anda yine cevizlerde ciddi zarar var ama fernor yapanlar ne yazık ki aynı zararı görmedi. O hâlde bir çeşit önerisi bile, doğru bir çeşit bile burada zararın etkisini en aza indirebiliyor ve kısa vadeli olarak da mutlaka bu teknolojik ve biyolojik çözümler burada önemli ama bunların da etki sınırları ne yazık ki bazen doğanın gücü karşısında yetersiz kalabiliyor, bu yıl da bunu bizzat şahitledik. Bu anlamda da belki yine ciddi bir öneri de yapmak istiyorum. Yerel popülasyonlarımızı biz mutlaka ıslah materyali olarak kullanmalıyız çünkü bu popülasyonlar yıllarca bu bölgede hâlâ ayakta kaldıklarına göre bu koşullara en uygun oradaki popülasyonlardır, bunların da mutlaka ıslah materyali olarak kullanılması ve gelecekte aktif olarak üretime kazandırılması gerekiyor.

Ben tekrar teşekkür ediyorum.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Başkan, bir sorum var Hocama. Kusura bakmayın, biraz fazla söz alıyoruz ama hem öğrenmek için hem de derlemek için.

Şimdi, tüketim alışkanlıklarının değişmesinin ülkede önemli ölçüde sorun oluşturduğunu ben değerlendiren bir insanım çünkü hamburger toplumu olduk. Geçmişte patates yemeği yenirken onun yerine şimdi cips tüketiyoruz.

Şimdi, şöyle bir şey düşünebilir mi çünkü burada bir ufuk açılım diye söylüyorum. Buğdayda sorun olduğu zaman, patatesin unundan ekme yapabilme olanağı var. O zaman onları dengelemek mi lazım? Örneğin, şimdi, 1999'da Türkiye 6,5 milyon ton patates üretiyordu, 30 milyon nüfusumuz arttı, geçen yıl 6,5 milyon ton patates ürettik, depoda kaldı, çürüttük. Şimdi, acaba ürettiğimiz ürün, "katma değerli ürün" dediğimiz ya da "değerlendirilebilir ürün" dediğimiz ya da "mevcuda alternatif olabilecek ürün" biçiminde de artık bundan sonra planlamalı mıyız? Yani buğdayın unu gibi patatesin unundan... Bu yıl buğdayda diyelim hastalık geldi, zarar geldi, dolu oldu, don oldu. Bunu ekim dönemini örneğin, bu yıl çok yazıldığı için, yanlış demeyeyim, kullanılıyor, hepsi kullanıyor "Niğde'de patatese don vurdu." Ya, Niğde'de patates ekilmedi ki don vursun çünkü mevsimi gelmemişti. O zaman turfanda ekilir, Adana eker, Ödemiş eker, Niğde'ninki dondan bir ay sonra yazın ekilir, daha işte, kışın da yeni ekilir. Bunların da Türkiye'de acaba bir planlaması ihtiyaç değil mi Hocam?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Kesinlikle katılıyorum. Zaten bu konuda da ciddi çalışmalar yapılıyor şu anda hem üniversitelerde hem de enstitülerde ciddi çalışmalar. Yani ürünlerin bir ürünün alternatif ürünlere işlenmesi şeklinde. Yani şöyle düşünün: O yıl avokado zarar gördü ama avokado püresini eğer elde ettiyseniz onu daha uygun fiyatlı kullanabiliyorsunuz yani bu tür ürünlerin zaten şu anda ciddi çalışmaları yapılıyor ve pazarlarda da artık bunları görebiliyoruz.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Bir örnek de şunu vereyim: Şu andaki limon geçen yıl üreticinin 2 liraya satamadığı stoktaki limon. Bizimki "Don vurdu." numarasına geçen yılki limonu daha yüksek fiyattan pazara sunuyor. Oysa yeni limon, don vuran limon çıkmadı, yok çünkü.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Doğru.

Yani tabii ki burada "teknoloji kullanımı" dediğim o. Bakın, şu anda biz elmayı iki yıl depolayabiliriz bu yeni teknolojiyle yani diyelim böyle bir zarar oluşması karşısında iki yıl süreyle bu elmanın depolanması mümkün, mevcut teknoloji buna izin veriyor şu anda. O zaman bu teknolojileri de desteklememiz gerekiyor. Yani bu zararı azaltıcı ve ürünlerin daha uzun süre teknolojilerine izin veren yöntemleri de destekleyebilirsek kesinlikle bu arzı, en azından bir sıkıntı yaşamadan rahatlıkla arzı güvence altına alabiliriz çünkü yine önemli konuların başında bu geliyor.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Teşekkürler.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Şimdi bir ekleme yapabilir miyim?

Hocam, "Desteklememiz lazım." diyorsunuz ya, destekliyoruz, ciddi miktarda destek veriyoruz hatta. Yani yapılan işleri de şey yapmak lazım, ciddi miktarda destek veriyoruz. Yani kırsal kalkınma yatırımlarıyla, IPARD yatırımlarıyla... Daha bunları geçin, şimdi Dünya Bankasından yeni aldığımız kredileri vatandaşa hibe olarak vereceğiz. İki yeni hibe programı geliyor, biri sadece deprem bölgesine, birçok makine, ekipman veriyoruz.

Sayın Vekilim, şimdi siz diyorsunuz ya "Patatesin püresi..." Tamam da yani insanlar yemezse ne yapacağız?

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Un, un. Patates ununu bilse yer ya, niye yemesin?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - "Avokadonun püresi" Şimdi, bu mesele çok önemli yani çiftçisiniz siz yani bu işin en kökünden gelen insanlardan birisiniz, aynı zamanda hepimiz tüketiciyiz. Sadece "Yap." demekle, sadece bunu "Şey yap." demekle olmuyor, dolayısıyla ona girmemiz lazım.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Bir şey söyleyeceğim, sen söyledin diye söylüyorum: "Destek" diyorsun, değil mi?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Evet.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Çok güzel bir Tarım Kanunu çıkarılmış. Tarım Kanunu'nun 21'inci maddesinde deniliyor ki: "Millî gelirin yüzde 1'i çiftçiye verilecek." Verilmesi gereken destek 615 milyar lira 2025 yılı, verilen destek 135 milyar lira. Şimdi,

çiftçiye o destek verilmediği gibi Tarım Bakanlığı bütçesi kaç lira? 438 milyar lira. Şimdi, arkadaş, vereceğin destekten Bakanlığa daha az bütçe ayırırsan bu işlerin altından nasıl çıkacaksın?

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Şimdi, o konuda kesin olarak size katılıyorum. Ben şöyle düşünüyorum: Çiftçiye ne kadar çok destek verilirse -ki bütçeyi Meclisimiz onaylıyor- biz bakanlık olarak da o kadar mutlu oluruz.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) - Bakanlık bütçesini de artırmak lazım.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Yani o konuda keşke yüzde... Hatta o 2004 Tarım Şurası'nda Sayın Vekilim, o yüzde 2 olarak öneriliyor, kanun yüzde 1 olarak geçiyor yani keşke yüzde 2 olsa, 3 olsa. Fakat şey de var, mesela, jeotermal. Şu anda tarım anlayışlı jeotermal Avrupa'da en fazla kullanan ülke biziz ya, 13 tane jeotermal sera bölgemiz var, var yani bunlar, bizde var olan şeyler. Kurmalıyız.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Ben zaten bunların genişletilip zaten kullanalım diyorum.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Kullanalım ama Hocam yani var bunlar, yapılıyor, ha bire yenileri kuruluyor, bunlar yapılmayan şeyler değil, onu ifade etmeye çalışıyorum.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Hayır, biz yapılmıyor demiyoruz, genişletelim bu alanları.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Bir de bu yasaklama yani bizim tercih ettiğimiz bir yöntem değil. Yani yasaklayarak, engelleyerek işi ilerletmek istemiyoruz; daha çok ikna, daha çok onun oradan elde edeceği gelirini, kazancını, menfaatini artırarak yapmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla o biraz şey olmuyor.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Ama bazen de yasaklamak gerekiyor.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Çok tercih etmiyoruz, elimizden geldiğince yapıyoruz onu.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Yani çünkü doğru, katılıyorum.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BİTKİSEL ÜRETİM GENEL MÜDÜR YARDIMCISI İHSAN EMİRALİOĞLU - Hocam, bir cümle ilave edebilir miyim?

Hocam çok güzel konulardan bahsetti. İşte, özellikle iklim değişikliği, tür seçimi, tür detayında çeşit seçimi. Şimdi, bu sene şubat ayında biliyorsunuz Akdeniz Bölgesi de dâhil olmak üzere turuncgillerde yoğun, beklenmedik bir don zararıyla karşılaştık, işte, dört gün peş peşe eksi 7'lere, 8'lere kadar çıkan bir süreç oluştu. Aslında, bence -ben bir araştırmacı değilim ama- bir araştırmacı için Akdeniz Bölgesi bir laboratuvarı, şu an hâlâ öyle. Şu an biz hemen alelacele Bakanlık olarak literatür baktık; işte, eksi 7'yi, 8'i gören, eksi 10'u gören bir narenciye bahçesi ne olur, ne yapmak lazım, nasıl bir süreç izlenmesi lazım ama burada çok fazla bir araştırma göremedik açıkçası. Biz de sizden, açıkçası bütün akademi camiasından Bakanlık olarak böyle bir talebimiz var. Şu an biz görmediğimiz, şimdiye kadar yaşamadığımız bir don olayı yaşadık. Lütfen tür ve çeşit bazında bu görünen don hadisesinin sonuçlarıyla ilgili, tekrar olursa ne yapmak lazımla ilgili öğrencilerimize, asistanlarımıza bu konuda görev verin ve bu konu araştırılması gereken, bundan sonra da çok çalışılması gereken bir durum bence.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. MUSTAFA ERKAN - Hatta Hocam bir ilave yapayım.

Şimdi, bu yerel popülasyondaki amacım buydu benim. Bakın, bu işte, eksi 10, normalde hayatta kalabilen bir bitki varsa bizim için en büyük potansiyel odur, ıslah materyali. İşte, şu anda, Akdeniz Bölgesi'nde hocalarımız bu konuda tüm sahayı tarayarak o bitkileri bulmaya çalışıyorlar. Yani hangi bitki canlı kalmış, diyelim bir bahçede 100 tane ağaç var, bir tanesi bile canlı kaldıysa bizim için büyük bir genetik materyaldir o, onu arıyoruz şu anda ve bulmaya çalışıyoruz.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, teşekkür ederim.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI EĞİTİM MEYVECİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ UZMANI ÖMER FARUK KARAMÜRSEL - Genel Müdür Yardımcımız bir şey söyledi de oradan aklıma geldi, gerçekten bizim için çok önemli bir nokta.

Hem yetiştirici olarak hem de AR-GE personeli olarak söylüyorum, şimdi, bizim en büyük sıkıntılarımızdan bir tanesi şu: Bakın, bir don hadisesi yaşandı fakat bu don sadece bu yılı etkileyen bir problem değil, önümüzdeki yılı da etkiliyor. Nasıl etkiliyor? Eğer biz bu yıl içerisinde yeterli bakım, gübreleme, beslemeyi yapmaz isek önümüzdeki yıl elde edeceğimiz ürüne de zarar veriyoruz. Hâliyle şu anda çiftçilerimiz tarladan bir şey elde edemedikleri için, meyve bahçesinden bir şey elde edemedikleri için yeterli miktarda bakım ve beslemeyi de yapmıyorlar. Bu noktada, biz Kütahya'da farklı yerlerde MAREM personeli olarak, TİGEM personeli olarak gittiğimizde gerekli uyarıları yapmaya çalıştık çünkü önümüzdeki yılın meyve gözleri bu yaz sezonunda oluşuyor. Önümüzdeki yılın da rekoltesini kaybetmemek için buna dikkat etmemiz gerekiyor.

Diğer nokta da hemen ilaveten iki tane önerimiz var, onu söyleyeyim: Meyvecilik alanlarında bunun yapılması çok zor ama sebzeçilikte, tıbbi, aromatik bitkilerde ve fidan üretiminde yapılabilir. Topraksız kültürde yetiştiricilik Tarım Bakanlığı tarafından daha fazla desteklenmesi doğru olur. Aynı suyun tekrar osmoz yapıp temizlenerek kullanılma imkânı olur. Bir de "yağmur hasadı" dediğimiz, Avrupa'da veya dünyanın birçok yerinde gelişmiş ülkelerde yapılan yağmur hasadıyla sera ve benzeri küçük alanlardaki üretimlerde yağmur hasadının kullanılması çok önemli bir nokta. Gene bu noktada desteklerin üreticiye verilmesi, bilim insanlarının yönlendirmeleri doğrultusunda projeler yapılarak yapılması çok önemli.

Milletimiz için olmazsa olmaz en önemli beka problemlerinden bir tanesi hepimizin de bildiği gibi su. Bizim suyumuzu kontrol altına almamız gerekiyor fakat herhangi bir nehirde akan suyun yönünü değiştirip bir göle veya baraja akıtarak yapar isek o suyun denize kadar ulaştığı bölgedeki bütün ekosistemi mahvetmiş olacağız, değiştirmiş olacağız. Bunun yerine, biraz önce vekilimiz gitti, söylediği Çin'in 26 milyar dolara yaklaşık 1.100 kilometrelik 3 ayrı kanalla sularını tarım bölgelerinde taşıma projesi

vardı, aynı projeyi değişik noktalarda Türkiye'nin de yapabileceğini düşünüyoruz. Gene, Ankara'daki o Sayın Hocamızın söylemlerinde, biz suyu kullanmakta büyük sıkıntılar çekiyoruz. Suyu açıyoruz, çizmeniz toprağa batana kadar su kullanma... Hayır efendim, akıllı sayaçlarla, bilim insanlarının belirlediği ürün bazı su miktarı kadar insanlar su kullanabilirler, kimsenin şeyi değil. Bu topraklar bize miras, miras geldi, biz de emanetçisiyiz. Kimin için? Çocuklarımız için. Bu noktada, yani, sert tedbirlerin alınması, yapısal problemlerin düzeltilmesi gerekir.

Hepinize teşekkür ederim.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Buyurun.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Evet, teşekkürler Hocam.

Bu ikinci oturumla ilgili olarak, genel olarak şöyle birkaç maddede toparlarsak, birincisi, bu sulama suyu konusunu mekanik tedbirler çözemeyiz, eğer çözebilseydik, on binlerce baraj yaptık, çözmüş olurduk. Hani, suyu bir yerden bir yere taşımayla tarım işini, sulama işini çözemeyiz, bir kere havzalar arası tarımsal su taşınma işine ben karşıyım yani çünkü hem oradaki hidrolojik yapıyı bozuyoruz, orada insanların hakkını alıyoruz. Şimdi, diyelim ki, işte, Tunceli'deki insanın suyunu alıp gideceksiniz, ta Urfa'ya vereceksiniz, bu olmaz ama ne zaman olur? Eğer içme suyu olarak taşınacaksa fevkalade olur çünkü oradaki insanın da içme suyuna ihtiyacı var, yaşam suyu.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI EĞİRDİR MEYVECİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ UZMANI ÖMER FARUK KARAMÜRSEL - Yanlış anlaşıldı herhâlde hocam, denize döküldüğü noktada.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Efendim, denize de suyun dökülmesi gerekiyor, eğer denize su dökülmezse denizde balıkçılık yapamayız, iki senede ne hamsi avlayabiliriz ne uskumru avlayabiliriz. Bu, birincisiydi, kusura bakmayın, cevaplayabildim umarım.

Bir diğeri, "yağmur suyu hasadı" deyince bu insanlarda biraz yanlış algılanıyor yani genel olarak çünkü yağmur suyu hasadı şehirlerde, evet, bunu kovaya doldurursunuz, tanka doldurursunuz, depoya doldurursunuz; şehirlerde sıkıntı yok fakat tarım alanlarında en büyük yağmur suyu hasadı toprağın korunması, beslenmesi, organik madde açısından zenginleştirilmesi ve havzanın iyileştirilmesidir. Yani, ağaçlardan daha güzel yağmur suyu hasadı yapan başka bir yapı yoktur, sentetik bir materyal yoktur. Yine, toprağın bitki örtüsünden daha güzel yağmur suyu hasadı yapan başka bir yapı yoktur. Bizim topraklarımız karstik, yağış bitkiden aşağı süzülmesi zaman kök bölgesinde uzun yıllar içerisinde zaten çok güzel bir yağmur suyu hasadı yapıyoruz. Ayrıca, ülkemizde maalesef şu anda 25 tane havza var, bunların hepsinin defalarca planları yapıldı, ben görüyorum, birçoğunun içerisindeyim efendim, taşkın koruma planları yapıldı, kuraklık eylem planları yapıldı, sonrasında nehir havza yönetimi yapıldı çok güzel. Sonrasında, ben aynı zamanda Burdur Havza Yönetimiyle Üniversitemizi temsil ediyorum, İliç Kurulundayım fakat yani en başta yapmamız gereken hiç aklımıza gelmiyor. Biz havzaları korumadığımız sürece yani madenlerle, merdivenlerle delik deşik yaptığımız sürece, ormanları restore etmediğimiz sürece ne yazık ki ileriye dönük hiçbir şekilde susuzluk sorunu çözemeyiz. Bu, genel olarak.

İkincisi, küçük göletler var, çok küçük göletler var, genelde köylerde, kasabalarda, işte, 500 bin metre küp, 1 milyon, 2 milyon metre küp şeklinde, belli bir su tutma potansiyelinin altında. Sanırım, genellikle 20 milyon metre küpün üstü baraj kabul ediliyor, lütfen yani meyvecilik yapmayalım, o bölgede insanlar bunu şey olarak kullansınlar; buğday sulama, ne bileyim, işte, patates ekimi, fasulye ekimi olarak kullansınlar çünkü meyvecilik yaptığımız zaman buradaki suların çok çabuk ve hızlı bir şekilde bittiğini görüyoruz. Patatesi 3 defa, 4 defa sularsanız hasat alırsanız, elmayı 12 defa sulamanız lazım, bu sefer hasat alamıyoruz yani. Buğdayı 2 defa sulasak yüzde 200 verim, ürün alıyoruz, elmayı 2 defa eksik sulasak yüzde 50 eksik ürün alıyoruz. Yani, bu ekolojik olarak mutlaka... Hani, çok da benim konum değil ama genel ekoloji perspektifinde söylüyorum, bunu zirai hocalarımız çok daha iyi bilirler, bu konuya dikkat etmek gerekiyor.

Bir de su kullanımında, ülkemizde çok yok ama eskiden "tarla anı" dediğimiz bir şey vardı. Bir tarla ile diğer tarla arasında bir çakıldan, ağaçtan, bitkiden bir bölge olurdu. O bölge biyolojik çeşitlilik için bir sığınak, refüj görevi görürdü. Kertenkeleler çıkar oradan çekirgeyi yerler. Oradaki yılanlar çıkar fareyi yerler. Ne bileyim, işte, kuşlar gelir oraya tüner şeyi yerler. Ne yazık ki bu toplu tapulaştırmayla -o da bence yani biyolog olarak söylüyorum bana uyan bir şey değil- tamamen bu tarla arasındaki anlar yok oldu. Geçen gün bir makale okudum, İngiltere'de buna "edge" diyorlar. İngiltere "edge" yapıyor bütün tarlaları. Bizim atalarımızın geleneksel olarak işte elli, yüz yıl önce yaptığını şimdi bilimsel olarak ispatlamışlar ve tarla kenarı, an oluşturmaya çalışıyorlar.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Bir de ona destek veriyor hocam. Oraya an yapıyorlar, o araziye ekin ekmek için onun içine ilave ediyorlar.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Evet, bilmiyordum.

Çok teşekkürler.

Bir de hani önlemler paketinde aklıma geldi, pek dillendirilmediği için diğer konulara değinmiyorum. Toprak işleme yöntemlerinden çok bahsedilmedi. Oysa yine çok sayıda yurt dışı belgesel, "potcast" vesaire izliyoruz Youtube'den. Amerika ve Avrupa'da işleme sürümsüz toprak reformu başlamış. Tabii her yerde uygulanır uygulanmaz, orasını bilemem.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Var, meralarda uygulanıyor.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Bunu da pek göremiyoruz üç kere sürüyor Sayın Müdürüm. Yok, çalışılabilir, çiftçilerimiz uygulamıyor.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Yozgat'ta, Konya'da, Burdur'da niye uygulamıyor?

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. İSKENDER GÜLLE - Çiftçilerimiz köpüklü köpüklü sürüyorlar, toz çıkıyor her yerde.

Birkaç defa sürülüyordu da sonra şey yapılmıyor.

Kısaca söyleyeceğim bu kadar.

Bir de Sayın Sinan Çiftiyürek Vekilimiz "Ben alaylıyım." diyor ama gerçek bir ekolog gibi konuştu, kendisini tebrik ediyorum. Yani su sorunu çok büyük bir mevzu hani içindeki plastiğinden arseniğine kadar giden korkunç bir mevzu gerçekten, önemli bir mevzu. Bugün burada ne kadarını toparlayabilirsek.

Çok teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Teşekkür ederim.

Kısa, öz bir şekilde olursa memnun olurum.

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BAHÇE BİTKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. MEHMET POLAT - Teşekkür ediyorum.

Tarım Bakanlığımız çok güzel şey yapmış, bu ürün planlamasına geçtiler ve 13 üründe yapıyoruz. Bu 13 ürünün bütün bitkisel üretime yaygınlaştırılmasını istiyorum şahsen artı bu tarım planlamasında sayın yetkilimiz sabahki oturumda dedi ki: "Teşvik edici önlemler yapıyoruz. Kısıtlayıcı hatta bilmiyorum var mı cezai önlemler; bunu daha sonra söyleyeceğim." Bu kısıtlayıcı önlemlerinizi merak ediyorum çünkü ben sadece teşvik edici önlemlerle bu tarım planlamasının, üretim planlamasının başarıya ulaşmayacağını düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet teşekkür ederim.

Ersin Hocam da son bir toparlayacak, ondan sonra ben toparlayacağım.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ GIDA TARIM VE HAYVANCILIK MESLEK YÜKSEKOKULU BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. ERSİN ATAY - Teşekkür ederim hocam.

Ben Ersin Atay. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde çalışıyorum ama daha önce buradan çok daha uzun bir süre TAGEM bünyesinde çalıştım Ömer Faruk Bey ile meyvecilik üzerine çalıştım.

Şimdi, ev sahibi olduğumuz için ben fazla uzatmadan, önce, daha önce söylenenlere girmeden, mesela, birinci maddede değinilmeyen bir konu var "korumalı üretim" diye çevirebiliriz ama yani farklı isimlerle de bunu sonra değiştirebiliriz. Mesela, Avustralya'da sürekli olarak -tarımın çok güçlü olduğu bir ülke biliyorsunuz- örtü ağlar ya da işte, sera diyemeyeceğimiz kapalı, korumalı alanlar sürekli devlet tarafından teşvik ediliyor, Türkiye'de de edilmesi gerekiyor. Birinci maddeye ekleyebileceğimiz bir madde.

İkinciye ekleyeceğimiz madde: Biz, bence, burada en önemli konu tarımsal hafıza. Biz, maalesef, bu hafızayı kaybettik. Mesela, daha önce vekilimiz örnek verdi, TAGEM de eleman tutamıyoruz, ben onlardan birisiyim. Yani bu şartlar altında tutmak imkânsız. Bu, sadece TAGEM'e özgü değil ben aynı zamanda -herhâlde aynı okullardan mezunuz- ziraat meslek liseleri vardı, buraya öğrenciler çok seçilerek gelirdi; o okullar yok şu anda. İyi puanlarla girilen ziraat fakülteleri yok biliyorsunuz. Ya, bunların hepsi bir tarımsal hafızaydı yani yüksek puan almış bir öğrenciyi biz tarımsal eğitime çekemiyoruz; bunları, hafızalarımızı hep kaybettik. Dolayısıyla ne oldu sonuç? Şu anda stratejik ürünlerimiz neler, çoğu yerde bu hafızayı bile kaybettik. İşte, çıkıyor bir enstitü müdürümüz, "yüzyılın meyvesi" diye hiç yüzyılın meyvesi olmayacak bir türü yaygınlaştırmaya çalışıyor yani bunlar hep kayıp, bunları biz beceremedik. Mesela, cumhuriyet döneminde bu çok daha mantıklı yapıldı; TAGEM enstitülerine bakın, fındık nerede önemli, stratejik ürün, Fındık Araştırma Enstitüsü var. İşte, biz Eğirdir'de elmada 30 kişi çalışıyorduk bir ara. Niye elma böyle oldu? Yani bunun arkasında hep AR-GE var. İşte, incir araştırma o şekilde. Şimdi, Burdur'dan bir üretici geliyor, hiç tarımsal "background"ı yok, Burdur'da susuz olduğu için "Her tarafa lavanta yapalım." diyor. Peki, insanlar ne yiyecek? "Background"ı olmayan kişilerde bu şeyler eksik oluyor. Hani alaylı, alaylı bir yere kadar, yetmiyor işte. Dolayısıyla bizim tarımsal hafızayı diri tutmamız gerekiyor. Ben size Çin'den örnek vereyim, benim Çinli arkadaşlarım var. Elmanın başında bir profesör var ve bu profesör Çin'de elmadaki en otorite olan bir kişi, bu emekli olduğunda onun yerine gene onunla yıllarca çalışmış biri. Stratejik ürünlerin başında Türkiye'de bu izlenmeli mesela. Ya, bu çok önemli bir şey, bizde hiç o konudan anlamayan birisini getiriyorsunuz, siz belki otuz yıllık şeyi sil baştan. Biz -kendi adıma söyleyeyim- Eğirdir'de on beş-yirmi yıl sadece elma çalıştık. Şimdi, yeni gelen arkadaşlar yani bir on beş-yirmi yıl da onlar mı çalışacak? Bir hafıza kaybı var.

3'üncü konumuza yani sorumuza bir tane değinilmedi. Türkiye'de bir siyanür tehlikesi var yani bunlar da bizi etkiliyor.

Bir diğer başlık, mesela sulak alanlarımız azalıyor, doğru, su miktarımız azalıyor ama sulak alanlarımız da var. Biz "dijital tarım" diyoruz işte, hani bilen-bilmeyen herkes bunu ağızına doladı şu anda. Dijital tarımı nerede uygulayacağız biz? Sulak alanlarımızda uygulayacağız. İşte, Hollanda'dan misafirlerimiz var, öyle bir alanlarda yani sulak alanlarda en yüksek teknolojiyi kullanmamız gerekiyor ama bir de zor şartlarımız var. Zor şartlarda, işte biz bazı projelerde İsrailiilerle beraber çalışıyoruz. Hocaya soruyorum, "Uzmanlık alanı ne?" diyorum, "Kök." diyor. Türkiye'de hiçbir kimseden bu cevabı alamazsınız. Burada derin kök hani Türkiye'de derler ya "Derin köklü olmalı." ama birisi daha çıkıyor Amerika'dan, "Hem derin kök hem de yüzeysel kök olmalı." diyor, "Derin kök sadece derindeki sudan yararlanır ama yüzeysel kökü de olursa 1 milimetre yağıştan bile yararlanır." diyor.

Son başlığımız, 4'üncü konu; burada dedim yani bizim Türkiye'de önce kritik tür, bu kritik türlerde hafıza. Yani bir aronya ile fındığı bir tutmayacağız biz ama TAGEM'de fındık çalışan kadar aronya çalışan da var; bu yanlış, burada bir eksiğimiz var bizim. Mesela, TAGEM ve YÖK'ün tarım bilimleri birleşmeli. Biraz önce, sabahki oturumda vekilim vardı, ben ikisini de biliyorum, TAGEM'i de biliyorum, üniversiteyi de biliyorum, yurt dışını da biliyorum. Kapatmayacağız hocam da yani dünyada sadece TAGEM gibi Fransa'da INRAE var, Amerika'da USDA var, İspanya'da IRTA var, Brezilya'da bile bir enstitü var ama sadece Türkiye'de bunlar ayrı, bunların bu kadar ayrı olduğu başka bir ülke yok. Burada üniversiteler, YÖK suçlu, TAGEM her türlü girişimi yaptı.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Yapısal bir sorun.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ GIDA TARIM VE HAYVANCILIK MESLEK YÜKSEKOKULU BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. ERSİN ATAY - Evet.

Bir de artık şu anda TAGEM yetmiyor, enstitüler küçük kaldı, işte zaten üniversitelerin altyapısı TAGEM'le asla yarışamaz, mümkün değil. En azından, bölgesel 3 tane enstitü kurulabilir durumu götürmek için. Mesela, sağlık bilimleri enstitüsü

gibi bir tane tarım bilimleri enstitüsü ya da üniversitesi kurulabilir, 3 kampüs de olabilir, burada sadece master ve doktora öğrencileri olabilir ama bu kişileri biz gibi 50 binlik BAP bütçesine muhtaç etmeyecekler yani paraysa para. Biz sürekli Avrupa'ya gidiyoruz. Bakın, bizden çok daha kötü durumdaki ülkeler bile üniversiteleri bizden çok daha, bütün altyapısını tamamlamış, beğenmediğiniz Kıbrıs'ta öyle bir üniversite var ki Güney Kıbrıs'ta, hiçbir Türk üniversitesinde olmayan, tarım üniversitesinde olmayan altyapı orada var.

Şimdi, bir de şu var: Hani, geçen de bir Avrupa Birliği toplantısında tartışıyoruz, hep konuşuyoruz biz "Kim için?" Bu gidişle -Avrupa'da da aynı, bizde de aynı- tarım kesiminde kimse kalmayacak. Kim için konuşuyoruz? Yani bu iş, hepimiz kabul edelim, prestijini kaybetti. Benim kayınpederim de ziraatçı, onun döneminde kaymakam bir yere gittiğinde kayınpedere bırakıyormuş ilçenin yönetimini. Şimdi öyle bir şey var mı? Yok. Prestij kaybından dolayı kimse bu işi yapmak istemiyor.

Bir de hep sulama konuşuyoruz. Mesela, geçen bir kongrede ben sunu yaptım "Suyu yüzde 20 azaltabiliriz elma bahçesinde." falan. Sonra, bir İtalyan çıktı, İtalya'da sulama araştırmaları bizden daha iyi. Dedi ki: "İtalya'da ana kaynaktan bahçeye gidesiye kadar kayıp yüzde 55." Borulardan, kaçaklardan. Belki Türkiye'de bu yüzde 60-70. Bu, çok büyük bir sorun, bunu çözemedik. Ve şuna gitmeli: Ben, mesela on yıl önce yurt dışında bir çalışma yaptım. Gittiğimde ben budama falan öğreteceklerini zannediyordum çünkü gittiğim hoca böyle bir hocaydı. Sadece su çalışıyorlardı, on yıl önce Fransa'da. Sonra İngiltere'ye gittim, İngiltere'de sadece su çalışıyorlardı. Ben önce onları yadırgadım, şimdi kaç yıl sonra anlıyoruz. Yani biz öncelik belirleyeceğiz. Su mu, işte, sıcak mı, tuz mu? Ve bunlara yönelik TÜBİTAK TAGEM proje desteğini arttıracak bu kadar. Hani birinde sulama projesi var, birinde de aronanın, işte, mikro besin elementi için. Bu ikisi aynı şey değil ama şu anda TAGEM ikisine de aynı desteği veriyor ya da üniversite de aynı desteği veriyor, TÜBİTAK da aynı desteği veriyor. TÜBİTAK'a biz...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Hocam vermiyorum, zararın olduğu her yerde...

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ GIDA TARIM VE HAYVANCILIK MESLEK YÜKSEKOKULU BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. ERSİN ATAY - Hocam vermeyin yani...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Vermiyorum, her yerde de buluyorum, ondan sonra asıl ürünler dururken... Ondan sonra...

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAKAN DANIŞMANI ALİ RECEP NAZLI - Gıda güvenliği esas olan, dediğiniz bir şey çok önemli, o atlanmasın, kayıtlarda... Bir ürünün bir sorumlu olduğu kişi var ya... İşte, Türkiye elma sorunu, Çin'den bahsettiniz...

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ GIDA TARIM VE HAYVANCILIK MESLEK YÜKSEKOKULU BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM BÖLÜMÜ ÖĞR. ÜYESİ PROF. DR. ERSİN ATAY - En azından 10 ürün için, stratejik ürün için. Hani bunlar önemli, hani kooperatife değinildi, aynı Türk vatandaşı Yunanistan'da müthiş kooperatifçilik yapıyor, Türkiye'ye geliyor yapamıyor yani bu neden? Kooperatifi beceremiyoruz. Biraz önce Hollanda'dan gelen konuklarımız dedi, uluslararası iş birliği son derece önemli, bir de hani cumhuriyet ayarlarına geri, biraz daha katma değerli ürünlere tekrar dönmek gerekiyor. Kesinlikle bu atlanmaması gereken bir şey.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Evet, genel olarak geniş bir değerlendirme ve toparlama oldu.

Ben de bir iki ufak, ilave bazı şeyler söylemek istiyorum. Şu ana kadar söylenen konular içerisinde pek fazla geçmedi, sadece Hollanda'dan gelen konuklarımız bir ufak bahsettiler. Şimdi bizim bitkilerimiz öyle veya böyle bir strese giriyorlar özellikle abiyotik stres artık bizim çok fazla elimizde olmasa da bitkiyi kısa süreli de olsa sıcak veya kurak veya tuzluluk gibi bir şekilde bir abiyotik strese giriyor ve bu abiyotik streste bitkide ciddi bir etkilenme meydana geliyor, çok ciddi bir verim kaybımız var, kalite kaybımız var ve bundan sonraki süreçte bu şeyler, etkiler çok daha fazla sıklıkla artacak yani iklim değişikliğine bağlı olarak. Bu nedenle, burada özellikle biyostimülantların çok önemli bir etkinliği söz konusu. Gerek kimyasal yönlü olsun, organik yönlü olsun gerekse biyolojik olsun. Bu nedenle, burada bu tür ürünlerin geliştirilmesi ülkemizde çok önemli. Biliyorum ben TAGEM bu konuda da çalışıyor, üniversitelerde de çalışmalar var. Bunların çok hızlı bir şekilde hayata geçirilip ürün noktasına getirilmesi lazım ki girdiğimiz bu süreç içerisinde bizim bitkilere strese girmeyi önleme imkânımız yok ama stresten daha az etkileyebilme imkânına sahibiz yani daha az etkilenmelerini sağlayabiliriz bu tür ürünler geliştirerek. O nedenle bu tür ürünlerin geliştirilmesine ciddi destek, teşvik verilmesi lazım ve kullanımının artırılmasına yönelik şey yapılması lazım. Bunu biliyorum, Tarım Bakanlığının bu konuda ciddi şeyleri var, teşvikleri var biyolojik ürünlerin geliştirilmesi konusunda özellikle bu Yeşil Mutabakat'la ilişkili olarak ciddi bir teşvik var. Buna yönelik ürünlerin bence çok hızlı bir şekilde artık sahaya çıkması lazım yani bizim yerli ürünlerimizin artık sahaya çıkması lazım, ticari ürün hâline gelmesi gerekiyor. Bu konuda gerekli şeylerin, çalışmaların, desteklerin, özellikle ürün noktasında desteklerin yapılmasında fayda var.

Diğer bir nokta biyoçeşitlilik. Evet, çok önemli, ülkemiz çok önemli bir biyolojik çeşitliliğe sahip fakat bazı ürünlerde biz artık şey olmadığımız için, genetik bölge, gen kaynağı olmadığımız için, yani ana vatan bölgesi olmadığımız için bizim artık bazı ürünlerde gen havuzumuz çok daraldı, kayısı gibi mesela, ceviz gibi çünkü artık sürekli aynı ürünlerden biz şey yapmaya başladık, uzun yıllardır çünkü gen kaynağı burası değil. Bizim özellikle bu ürünlerin gerçek ana vatan bölgesi Orta Asya, Türkistan bölgesi. Bizim hızlı bir şekilde elma gibi, işte, kayısı gibi, şeftali gibi, ceviz gibi meyve türlerinde özellikle Türkistan bölgesindeki, Türk Cumhuriyetlerle hızlı bir şekilde irtibata geçip gen kaynağımızı, gen havuzumuzu geliştirmemiz lazım bu ürünlerde özellikle ki ıslahta istediğimiz hedefe çok daha hızlı bir şekilde ulaşabilelim. Öbür türlü, elimizdeki kayısı gen kaynağıyla ulaşabileceğimiz nokta çok sınırlı kaldı artık, yetmiyor. Yeni gen kaynakları getirmemiz lazım, bu da ancak ana vatan bölgesinde mümkün olabilir. O nedenle, bu gibi ülkelerle ikili iş birlikleri çok önemli ama bu ikili iş birliklerini biz sadece Avrupa ve Amerika'yla sınırlandırarak olursak orada da biraz eksiklik söz konusu olabilir. Bu nedenle, bizim öze dönüp yani ana vatan bölgesine dönüp oradan ciddi bir gen kaynağı toparlamaya gitmemiz lazım. Burada bu gibi ikili iş birliklerine de çok dikkat etmemiz gerekiyor. Sadece şu örneği vereyim: Amerika'da fındık tarımı başlarken -biliyorum ki- gittiler Karadeniz'in kuzey bölgelerindeki yabani fındıklardan gen kaynağı topladılar.

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI BAHÇE BİTKİLERİ ARAŞTIRMALARI DAİRE BAŞKANI DAVUT KELEŞ - Uçakla Trabzon'a kadar, Trabzon'dan sonra helikopterle gelip aldılar; onun sunusunu da ben izledim yani.

MODERATÖR PROF. DR. AHMET EŞİTKEN - Ve orada kendileri bu işi öyle başlattılar yani sadece gen topladılar yani burada önemli olan o geni toparlayabilmek, kaynak noktası orası olduğu için çok önemli. Bizim bundan sonraki iklim değişikliklerinden... İşte, sıcaklığa daha toleranslı, kurağa daha toleranslı, ilkbahar geç donlarından daha az etkilenebilecek, daha geç çiçek açabilecek meyve türlerinin, çeşitlerinin geliştirilmesi noktasında bizim gidebileceğimiz yer orası. Özellikle önemli meyve türlerinde, bizim önemli meyve türlerimizde.

Sadece şu örnekle arz edeyim yani bir örnek olsun: Benim Kırgızistan'da doktora öğrencim var yani doktorasını bitirdi, Kırgızistan'a döndü, Manas Üniversitesinde çalışıyor. Geçen bu don olayından sonra konuştuk, dedi ki: "Hocam Issık Gölü'nün etrafında bir kayısı bölgesi var, yabani kayısılar var ve çiçek mayıs ayında açıyor." Bakın, mayıs ayında çiçek açıyor. Mayıs ayında açan bir çiçek sonuçta nisan ayındaki dondan etkilenmeden bu işi kurtarmış oluyor yani biz esas sorunu baştan çözmüş oluyoruz. O nedenle, bu gibi ikili iş birliklerinin mutlaka devreye alınması lazım, bizim oraları ihmal etmememiz gerekiyor; Avrupa, Amerika'yla iş birliği yapalım ama o bölge de bizim için çok önemli.

Teşekkür ediyorum.

Başka fikri görüşü olan varsa... Herhâlde yok.

Ben herkesin yapmış olduğu katkıdan dolayı teşekkür ediyorum. Büyük Millet Meclisinin Komisyonuna bize bu fırsatı verdiği için teşekkür ediyorum.

Evet, herkese hayırlı günler, dönecek olanlara hayırlı yolculuklar, iyi çalışmalar, teşekkürler.

Çalıştayı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 18.23